

Sborník archivních prací 2/2025

ročník LXXV

SBORNÍK ARCHIVNÍCH PRACÍ

2

2025

ročník LXXV

Ilustrace na obálce:

Biblia cum concordantijs veteris et noui testamenti et sacrorum canonum.

Lugduni: per Jacobum Mareschal, 1527, fol. 241a.

(Knihovna Národního archivu, fond Maltézská knihovna, signatura Malt 2604)

Graficky upravila Eva Tamchynová.

OBSAH

STUDIE A ČLÁNKY

<i>Petr Sedláček</i> : Jazykově české středověké listiny ve fondu Augustiniáni Brno. Diplomatický, paleografický a jazykový rozbor	7
<i>Pavel Trnka</i> : Itinerář českého krále Vladislava Jagellonského do poloviny roku 1490	39
<i>Petra Oulíková</i> : Pečeti Benediktinského kláštera v Kladru- bech od 13. do počátku 17. století	155
<i>Thomas Krzenek</i> : František Čáda (1895–1975). Ein Rechtshistoriker und Kodikologe in den Kontinuitä- ten und Brüchen der tschechischen Geschichte und seines Fachgebietes	206

ZPRÁVY

<i>Ludmila Sulitková</i> : Přehled edic městských knih vydaných v období let 2009–2024 (středověk a raný novověk)	327
--	-----

CONTENTS

STUDIES AND PAPERS:

<i>Petr Sedláček</i> : Czech-Language Medieval Documents in the Brno Augustinians Collection: Diplomatic, Palaeographic, and Language Analysis	7
<i>Pavel Trnka</i> : Itinerary of Vladislaus II, King of Bohemia, by Mid-1490	39
<i>Petra Oulíková</i> : Seals from the Benedictine Monastery in Kladruba, Dating From the 13th to the Early 17th Century	155
<i>Thomas Krzenek</i> : František Čáda (1895–1975). A Legal Historian and Codicologist amidst the Continuities and Disruptions of Czech History and his own Field	206

REVIEWS AND REPORTS:

<i>Ludmila Sulítková</i> : Overview of Municipal Book Editions Published During 2009–2024 (Middle Ages and Early Modern Period)	327
---	-----

PEČETI BENEDIKTINSKÉHO KLÁŠTERA V KLADRUBECH

od 13. století do počátku 17. století

Petra Oulíková

Abstract: The former Benedictine monastery in Kladruby was a significant monastic institution in West Bohemia. During the period in question, from the 13th to the early 17th century, approximately twenty-seven abbots served as monastery superiors. Today, seals of fourteen of them are known. Some abbots even used several seals (e.g. Abbot Reiner, 13th century). Abbatial seals are pointed ovals, as is typical for superiors, with the exception of the round earliest seals of Abbots Silvester and Reiner (early 13th century) and Abbot Iosephus I Vronius of Dorndorf and Biskupov (1565). The first heraldic element appeared in the seal of Abbot Wernerus (1414) in the form of a complete coat of arms. From the latter half of the 15th century to about the mid-16th century, the shield with the emblem was positioned at the seal's base. During the following half a century, a shield with a lily – the heraldic figure of the Kladruby abbots – replaced the abbot's personal coat of arms. Architectural motifs can be found on abbatial seals from the 1380s. The seals of Abbots Wernerus and Martin from the first quarter of the 15th century, produced in line with the Beautiful style, show exceptional quality. The Kladruby monastery is unique in the Bohemian milieu in using up to six types of monastic seals, where three types were used during the pre-Hussite period. The round seal features the patron saint of the monastery – the Virgin Mary and Infant Jesus.

Keywords: Kladruby; Benedictines; sigillography; abbot; monastery

Benediktinský klášter v Kladrubech patřil mezi nejvlivnější církevní instituce v Čechách. Během své téměř sedm století trvající existence se výrazně zapsal do vývoje západočeského regionu.¹ Zakládací listina kladrubského kláštera se nedochovala. Pozdější falza ze 13. století uvádějí jako zakladatele kláštera knížete Vladislava I., který roku 1115 se svou manželkou Richenzou z Bergu klášter bohatě nadal.² Zpočátku působili v Kladrubech mniši povolání z některého již existujícího českého konventu. Roku 1117 byl na Richenzino naléhání do Kladrub povolán nový sbor mnichů z benediktinského kláštera Zwiefalten ve Švábsku. Cizí řeholníci nebyli v Kladrubech vítáni a po opakovaných rozporech s domácí komunitou se zwiefaltenští mniši usadili v Kladrubech až v roce 1130. Mezitím jistě probíhala výstavba klášterních budov i chrámu zasvěceného Panně Marii, ve kterém byl v roce 1125 pohřben jeho zakladatel kníže Vladislav I. (1070? – 12. 4. 1125).³ Ke slavnostnímu svěcení klášterního chrámu pražským biskupem Janem II. z Dražic došlo za přítomnosti krále Václava I. v roce 1233. Václav I.

- 1 Literatura výběrově: Köpl, Robert C.: *Die herzogliche Benediktiner-Abtei Kladrau im Pilsner Kreise*. Pilsen 1863; Čechura, Jiří: *Kladruby v pohledu devíti staletí*, Kladruby 1995; Vlček, Pavel – Sommer, Petr – Foltýn, Dušan: *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 288–296 (autoři hesla Karel Nováček, Petr Sommer a Pavel Vlček); Buben, Milan M.: *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, II. díl, II. svazek: *Mnišské řády*. Praha 2004, s. 87–94; Nováček, Karel et al.: *Kladrubský klášter 1115–1421. Osídlení – architektura – artefakty*. Plzeň 2010; Kuthan, Jiří: *Benediktinské kláštery střední Evropy a jejich architektura*. Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium. Vol. XVIII. Praha 2014, s. 259–264; Čechura, Jiří: *Kladruby 900. Lidé – život – doba*. Domažlice 2015; *Devět století kláštera v Kladrubech 1115–2015*, ed. Nováček, Karel – Kubatová Pitrová, Miroslava. Národní památkový ústav, České Budějovice 2017; Krček, Jakub et al.: *Klášter Kladruby*. České Budějovice 2023.
- 2 Novotný, Václav: *Začátky kláštera kladrubského a jeho nejstarší listiny*. Rozpravy České akademie věd a umění, třída I, číslo 79. Praha 1932; Dušková, Sáša: *Listiny kladrubské*. In: Šebánek, Jindřich – Dušková, Sáša: *Studie k českému diplomatáři*. Sborník prací FF BU II, 2–4, 1953, s. 285–303. Recentně: Maráz, Karel: *Listiny a pečeti z archivu kladrubského kláštera a jejich význam pro českou přemyslovskou sfragistiku a diplomatiku*. In: *Devět století kláštera*, ed. Nováček, K. – Kubatová Pitrová, M., s. 34–53.
- 3 Kníže byl původně patrně pohřben uprostřed hlavní lodi konventního chrámu. Barokní náhrobek byl v roce 1728 vybudován v severní části dnešního chórového závěru. K sochařské výzdobě viz Poche, Emanuel: *Matyáš Bernard Braun. Sochař českého baroka a jeho dílna*. Praha 1986², s. 190.

a jeho nástupci na panovnickém trůnu kladrubský klášter bohatě obdarovávali a ve 13. století zažíval klášter velký hospodářský rozvoj. Kladruby se také staly několikrát centrem politického a církevního dění. V roce 1421 byl klášter pobořen husity. V období po husitských válkách řešili opati především finanční zabezpečení kláštera. Častokrát museli zastavovat i prodávat klášterní majetek. Kostel, který stál dlouhou dobu bez střech a kleneb, byl opraven až na sklonku 16. století. Po třicetileté válce, v polovině 17. století, se opat Roman Platzer zasloužil o obnovení klášterního hospodářství a vybudování nového konventu s prelaturou,

Významné období zažil klášter za opata Maura Fintzguta (1701–1729). Ten pověřil přestavbou baziliky Nanebevzetí Panny Marie geniálního tvůrce Jana Blažeje Santiniho-Aichela. V letech 1712–1726 vznikla jedna z nejvýznamnějších památek ve stylu tzv. barokní gotiky.⁴ Řeholní život přestal uvnitř klášterních zdí pulzovat v roce 1785, kdy byl klášter císařem Josefem II. zrušen.⁵

Dějiny a význam kladrubského kláštera do určité míry odrážejí i pečeti jeho představených a pečeti konventu, které byly nejčastěji přivešeny k pergamenovým listinám, později i přitiskované na papírových dokumentech. Diplomatický materiál týkající se benediktinského kláštera v Kladrubech je v současné době rozptýlen mezi několik institucí. Nejvíce listin je uloženo v Národním archivu v Praze (dále NA), dále např. ve Státním oblastním archivu v Plzni, Třeboni (dále SOA Plzeň, SOA Třeboň) a dalších institucích.⁶

V Národním archivu jde především o písemnosti pocházející přímo z řádového archivu kladrubských benediktinů, který je dnes součástí fondu Archivu českých klášterů zrušených za Josefa II. (dále AZK). Další soubor listin, jejichž vydavatelem byl kladrubský opat a konvent, se nachází ve fondu Archiv města Kladruby ve Státním okresním archivu Tachov (dále SOKA Tachov). Nezanedbatelný počet listin z 15. a 16. století se dochoval ve fondu Cizí statky, uloženém ve Státním oblastním archivu v Třeboni.

Zkoumaný soubor pečeti opatů a konventu benediktinského kláštera v Kladrubech z období 13.–16. století odpovídá obecně-

4 Horyna, Mojmir: Jan Blažej Santini-Aichel. Praha 1998, s. 283–291.

5 Krček, Jakub: Rušení klášterů na Plzeňsku. Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefinských reforem. Plzeň 2013, s. 44–78.

6 Křečková, Jitka: Archiv bývalého benediktinského opatství v Kladrubech. In: Devět století kláštera, ed. Nováček, K. – Kubatová Pitrová, M., s. 54–65; Pavelková, Jindra: Materiály k dějinám kladrubského kláštera ve fondu rajhradských benediktinů. In: Tamtéž, s. 66–76.

mu vývoji sfragistiky v církevním, potažmo řeholním prostředí. U benediktinů, nejstaršího církevního řádu západního křesťanství, vystupoval při zlistiňování právních záležitostí zpočátku opat i konvent jednotně. Od 11. století se používala pečeť opata, poté pečeť konventu. Impulsem většího užívání konventních pečetí v rámci benediktinského řádu bylo nařízení papeže Řehoře IX. z roku 1235, které stanovilo, že všechny platné smlouvy uzavírané klášteřem musejí být opatřeny i pečeti daného konventu.⁷

Nejstarší listiny vydané benediktinskými konventy v Čechách pocházejí ze začátku 13. století. Jde o listinu Anežky, abatyše kláštera sv. Jiří na Pražském hradě, vydané kolem roku 1200, a listinu kladrubskeho opata Silvestra z doby kolem roku 1205. V obou případech byly listiny ověřeny pouze pečeti představené/představeného kláštera. Konventní pečeti byly zaváděny pravděpodobně od dvacátých až třicátých let 13. století. Souviselo to zejména s povolením právní subjektivity řeholních institucí. Nejstarší dochované pečeti pocházejí z klášterů v Třebíči a Vilémově. Pravděpodobně ze stejné doby pocházejí i pečetidla kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě a kláštera benediktinů v Břevnově. Zatímco na pečetích představených kláštera je zobrazen majitel pečetidla, tedy polopostava či celá postava opata nebo abatyše, a mají zašpičaté oválný tvar, konventní pečeti nesou zpravidla vyobrazení patrona/patronů daného kláštera a jsou tvaru okrouhlého.⁸

7 Kittel, Erich: Siegel. Braunschweig 1970, s. 414.

8 O benediktinských pečetích v Čechách např. Ostrowski, P. Josaphat: Erby zrušených klášterů řádu sv. Benedikta v Čechách. In: Erbovní knížka na rok 1937. Praha 1937, s. 40–50; Stehlíková, Dana: Pečeti břevnovských a broumovských benediktinů do roku 1638. In: Milénium břevnovského kláštera (1993–1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. Hlaváček, Ivan – Bláhová, Marie. Praha 1993, s. 173–195; 1000 let kláštera na Ostrově (1999–1999). Sborník příspěvků k jeho hmotné kultuře v raném a vrcholném středověku. Věnováno první dámě české medievisťky PhDr. Anežce Merhautové, DrSc., ed. Brych, Vladimír – Stehlíková, Dana. Praha 2003; Pavelková, Jindra: Exkurs in die Sphragistik der Benediktinerabtei in Rajhrad bis zu ihre Erhöhung zu Abtei. In: Cogito, scribo, spero. Auxiliary Historical Sciences in Central Europe at the Outset of the 21st Century, ed. Bolom-Kotari, Martina – Zouhar, Jakub. Hradec Králové 2012, s. 109–120; Oulíková, Petra: Pečeti benediktinského kláštera sv. Jiří na Pražském hradě ve středověku. In: Ora et labora. Vybrané kapitoly z dějin a kultury benediktinského řádu, ed. Jarošová, Markéta – Lomíčková, Radka. Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium. Vol. XIV. Praha 2013, s. 136–150; táž: Sfragistické památky benediktinského řádu. Kap. VII. In: Foltýn, Dušan

První dochovanou pečetí kladrubského kláštera je, jak už bylo řečeno, pečeť opata **Silvestra** (1201–1225). Je přivěšena k listině vydané někdy kolem roku 1205, ve které Silvestr potvrzuje prodej statku Mladotice a statku Pňovany plaskému opatovi.⁹ Pečeť má okrouhlý tvar a je na ní zobrazena polopostava opata bez infule, jenž drží v pravé ruce berlu. V opise je prosté označení majitele pečetí jakožto „opata kladrubského“ bez uvedení jeho jména. Jde tedy o neosobní pečeť portrétního typu. (Obr. 6)

Obr. 6 v katalogu: Pečeť opata Silvestra (před 1201–1225)

Z doby, kdy stál včele kladrubského kláštera opat Landulf (1225–1231), se žádná pečeť nedochovala. Zcela jiná situace nastává

et al.: Otevři zahradu rajskou. Benediktini v srdci Evropy 800–1300. Praha 2014, s. 372–379; táž: Konventní pečeti svatojiřského a břevnovského kláštera v Praze. *Paginae historiae* 2016, s. 219–230, 382–383.

- 9 NA Praha, fond AZK, inv. č. 589 (ŘC Plasy) – kol. 1205; CDB II, s. 47–48, č. 54; viz Soupis pečetí – č. kat. 7. Opat Silvestr se na seznamech představených kladrubského kláštera, které sestavovali benediktini, neobjevuje. Důvodem je patrně to, že tato listina se v klášterním archivu nedochovala, ale nacházela se v archivu příjemce, tedy v archivu cisterciáckého kláštera v Plasích.

za dlouhé vlády opata **Reinera** (před 1231–1275). Reiner nejdříve použil pro opatskou pečeť typář svých předchůdců. Zároveň to byl s největší pravděpodobností právě Reiner, který nechal zhotovit první pečetidlo pro kladrubský konvent. Pečeť má typický okrouhlý tvar a v opise je označena jako „pečeť kostela“ (*sigillum ecclesiae*). Obecně lze říci, že pečeť s titulem chrámu se v klášterním prostředí používala přibližně do první poloviny 13. století. Pak bývala nahrazena tzv. druhým typem pečeti označeným jako *sigillum monasterii* nebo *sigillum conventus* – pečeť kláštera či konventu. Existují však výjimky. Např. benediktinky u sv. Jiří na Pražském hradě používaly po celé období středověku až do 16. století jeden typ pečeti, a to tzv. chrámové (*sigillum ecclesiae*).¹⁰

Obr. 1 v katalogu: Konventní pečeť kladrubského kláštera, 1. typ

Pro první typ pečeti kladrubského konventu bylo zvoleno vzácné vyobrazení byzantského typu Panny Marie orans. Polopostava Panny Marie je z obou stran rámována stylizovanými květinami,

10 Oulíková, P.: Pečeti benediktinského kláštera sv. Jiří, s. 141–142.

sestávajícími z tečkovaného stonku a květu.¹¹ (Obr. 1) Hagiografický typ pečeti odpovídá zvyklostem konventních typářů, na nichž je v tomto případě vyobrazena patronka kladrubského kláštera i kostela – Panna Marie. Použití této konventní pečeti společně s okrouhlou pečeti opata Reinera tzv. prvního typu je doloženo na třech listinách vydaných v letech 1233–1239.¹²

Patrně ve čtyřicátých letech 13. století byl zhotoven nový, větší typář konventní pečeti, z něhož se dochoval jediný, velmi poškozený otisk. Je přivěšen k listině vydané v listopadu roku 1247, kterou opat Reiner a konvent kladrubského kláštera prodávají chotěšovskému proboštu část vsi Košetice.¹³ Opatova pečeť je održena. Na konventní pečeti je patrná postava sedící Panny Marie s Ježíškem na levé ruce. Reprezentační motiv trůnící Madony je pak společný všem následujícím typům konventní pečeti kladrubského kláštera používaným až do poloviny 16. století.

Podobnou proměnu pečetniho pole, kdy je poprsí Panny Marie nahrazeno kolem poloviny 13. století sedící Madonou, můžeme vidět např. na konventní pečeti kláštera augustiniánů kanovníků v Klosterneuburgu.¹⁴ I zde se ustoupilo ve stejné době od vyobrazení poprsí Panny Marie a začala se používat trůnící korunovaná Madona (typ *Regina coeli*).

Pro kladrubský konvent jsou pečeti klosterneuburského kláštera zajímavým srovnávacím materiálem. První typ konventní pečeti klosterneuburského kláštera, který ukazuje poprsí Panny Marie se závojem a svatozáří, se nápadně shoduje s nejstarší dochovanou pečeti kladrubského kláštera. Podobná jsou gesta rukou. Rozdíl je pouze v tom, že na pečeti z Klosterneuburgu Panna Marie drží knihu. V obou případech se jedná dle popisu o tzv. pečeť chrámovou. V listinném materiálu klosterneuburského kláštera

- 11 Ostrowski, P. J.: Erby zrušených klášterů, s. 46–47; Stehliková, D.: Pečeti břevnovských a broumovských benediktinů, s. 174; Oulíková, P.: Sfragistické památky, s. 391, č. kat. VII.13.
- 12 NA, AZK, inv. č. 503 (ŘB Kladruby) – srpen 1233; NA, AZK, inv. č. 601 (ŘC Plasy) – srpen 1233; NA, AZK, inv. č. 512 (ŘB Kladruby) – 1239. Viz Soupis pečeti – č. kat. 1.
- 13 NA, AZK, inv. č. 2044 (ŘP Chotěšov) – 16. 11. 1247. Pečeť opata se nedochovala. V koroboraci je uvedeno pečetění: *nostro sigillo et conventus*. Viz Soupis pečeti – č. kat. 2.
- 14 Sava, Karl von: Die mittelalterlichen Siegel der Abteien und Regularstifte im Erzherzogtum Österreich ob und unter der Enns. In: Jahrbuch der kaiserl. königl. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale, Bd. 3, 1859, s. 195–248, zde na s. 229–230.

je tato pečeť doložena minimálně v letech 1229–1236,¹⁵ v Kladru-
bech v letech 1233–1239. Tento typ pečeti byl kolem poloviny, či
před polovinou 13. století nahrazen novou větší pečetí, která je
již definována jako *sigillum conventus* (pečeť konventní) a nese vy-
obrazení trůnící Madony. Tato změna se týká patrně obecnějšího
trendu ve vývoji konventních pečeti. Klosterneuburské konvent-
ní pečeti je velmi podobná rovněž pečeť rakouského benediktin-
ského kláštera v Garsten.¹⁶ V českém sfragistickém materiálu se
trůnící Panna Marie objevuje např. na konventní pečetí kláštera
augustiniánů eremitů ve Svaté Dobrotivě.¹⁷

Ještě v době Reinerova působení vzniká v pořadí již třetí typ
konventní pečeti kladrubského kláštera (ve starší literatuře uvá-
děný jako typ druhý). Ten navazuje z hlediska ikonografického
na předcházející druhý typ. V pečtním poli je znázorněna koru-
novaná Panna Marie s Ježíškem na levé ruce.¹⁸ Podle některých
lépe dochovaných otisků se zdá, že Panna Marie podává Ježíškovi
jablko. Madona sedí na trůnu, z něhož vybíhají do stran mohutné
rostlinné úponky. V horní části pečeti se objevuje stylizovaná ar-
chitektura. Tři objekty vyrůstají ze třech oblouků, jež se klenou
nad hlavou Panny Marie. Tyto tři stavby, dříve interpretované jako
tři věže, jsou však vzájemně spojené šrafovanými střechami a tvoří
jeden celek. Umístění trůnící Madony pod stylizovanou architek-
turou, tordované sloupky trůnu a uplatnění rostlinných úponků na
trůně je s velkou pravděpodobností inspirováno celostránkovými
iluminacemi středověkých rukopisů. (Obr. 2)

- 15 Viz digitalizovaný materiál na Charter AT-StiAK|KlosterneuburgCan
Reg|1229 - Monasterium.net [cit. dne 13. 6. 2025]. Karl von Sava uvádí roz-
mezí let 1215–1226. Viz Sava, K.: Die mittelalterlichen Siegel, s. 222, fig.11.
- 16 Sava, K.: Die mittelalterlichen Siegel, s. 224, fig. 5.
- 17 Stehlíková, Dana: Č. kat. 89, pečeť z roku 1344. In: Gotika v západních
Čechách, sv. 2. Katalog, ed. Fajt, Jiří. Praha 1996, s. 506, č. kat. 89, obr. 625.
- 18 Ostrowski, P. J.: Erby zrušených klášterů, s. 46–47; Krejčíková, Jarmila:
Výtvarná charakteristika církevní pečeti v přemyslovském státě 13. stole-
tí. In: Umění 13. století v českých zemích. Příspěvky z vědeckého zasedá-
ní (2.–14. prosince 1981, Praha), ed. Krása Josef et al. Praha 1983, s. 553;
Stehlíková, D.: Pečeti břevnovských a broumovských benediktinů, s. 174;
Stehlíková, D.: Č. kat. 92. In: Gotika v západních Čechách, sv. 2, ed. Fajt, J.,
s. 508, obr. 629 – v obou případech je Stehlíková považuje za 2. typ kon-
ventní pečeti. Naposledy se k pečetí vyjádřila Oulíková, P.: Sfragistické pa-
mátky, s. 394, č. kat. VII.16. Viz Soupis pečeti – č. kat. 3.

Obr. 2 v katalogu: Konventní pečeť kladrubského kláštera, 3. typ

Opisem se na rozdíl od prvního, tzv. chrámového typu pečeti, již plně hlásí k pečeti konventní (*sigillum conventus*). Kromě toho se v pečetním poli z obou stran Panny Marie objevuje nápis ve formě zkratky andělského pozdravení Ave Maria. Písmeno „m“ je zároveň mariánským monogramem ($A<v>E$ // mAR<IA>). Průměrem sedmi centimetrů patří tento typář vedle konventní pečeti kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě k největším konventním pečetím benediktinských klášterů v Čechách. Z výtvarného hlediska jde o nejkvalitnější typář, který konvent kladrubského kláštera používal několik století. Oslavuje Pannu Marii, patronku kladrubského kostela i kláštera.

Kdy přesně byl tento v pořadí třetí typář konventní pečeti porýzen, nelze vzhledem k mezerovitě zachovanému materiálu určit. Stalo se tak patrně někdy po polovině 13. století. Řada skutečně doložených otisků kladrubské konventní pečeti začíná až rokem 1328, končí o více než dvě století později. Poslední dochovaný otisk je přivěšen na listině z roku 1534.

Tuto jinak souvislou řadu konventních pečeti třetího typu přerušil ojediněle dochovaný exemplář pozměněné pečeti z roku 1441.

S Reinerovým opatstvím je spojeno postupné používání tří typů pečeti konventu kladrubského kláštera. Tomu odpovídá i existence tří typářů opatských pečeti. Reiner nejdříve převzal pečetidlo svých předchůdců, které mělo okrouhlý tvar. Někdy ve čtyřicátých letech 13. století si pořídil novou, tentokrát osobní pečeť opata.¹⁹ Pečeť má již pro duchovní osoby typický zašpičatěle oválný tvar. Zobrazuje stojící postavu opata v rouchu, s berlou a knihou. (Obr. 7) Analogický typář v rámci benediktinských klášterů v Čechách a na Moravě používal např. Martin, opat břevnovského kláštera (1253–1278), Otta, opat kláštera v Ostrově u Davle (1275–1288/89), či třebíčský opat Unka (cca 1283–1290).²⁰

Obr. 7 v katalogu: Pečeť opata Reinera (1231–1275), 2. typ

- 19 NA Praha, AZK, inv. č. 2046 (ŘP Chotěšov 8) – cca 1250; Oulíková, P.: Sfragistické památky, s. 393, č. kat. VII.15. Viz Soupis pečeti – č. kat. 9.
- 20 Naposledy viz Oulíková, P.: Sfragistické památky, s. 385, č. kat. VII.7 (opat Martin I.); s. 390, č. kat. VII.12 (opat Unka, heslo zpracováno společně s Evou Tichomirovovou); s. 396, č. kat. VII.18 (opat Otta). Zde starší literatura.

Z teritoriálně blízkého prostředí západních Čech můžeme zmínit pečeť opata Gerarda, představeného cisterciáckého kláštera v Plasích (1263–1283).²¹ Z hlediska pojednání liturgického roucha, především ornátu (kasule) se Reinerova pečeť nejvíce podobá pečeti břevnovského opata Martina, který ještě používal neosobní typ opatské pečeti. Jméno opata se na pečetích z druhé poloviny 13. století objevuje např. u kláštera v Třebíči nebo v Ostrově u Davle.²² Paradoxně v břevnovském klášteře, v nejstarším mužském klášteře v Čechách, jejichž opatům bylo právo nosit pontifikálie uděleno papežem Janem XV.,²³ se osobní pečeti objevují až od druhé poloviny 14. století.²⁴ V případech představených kladrubského kláštera se opat navíc tituluje jako *abbas Dei Gratia* (opat z Boží milosti). To pak používali Reinerovi nástupci až do 16. století. Kladrubští opati byli jediní v rámci benediktinských klášterů v Čechách, kteří tento titul na svých pečetích používali. Inspirovali se či navázali nejspíše na praxi biskupských pečeti.²⁵

Reiner však nezustal u tohoto kvalitního pečetidla. V pozdější době si pořídil nový, v pořadí již třetí typ opatské pečeti, která byla reprezentativnější. Ačkoliv se otisk z tohoto pečetidla dochoval k roku 1272 pouze v torzálním stavu, je zřejmé, že pečeť byla větší a byl pro ni použit červený vosk. Postava stojícího opata v rouchu zůstává zachována. Reiner přivěsil svou osobní pečeť jako svědek k listině z roku 1272, která potvrdila ukončení sporu mezi dobřanským klášteřem magdalenitek a chotěšovským klášteřem premonstrátek o kostely v Dobřanech.²⁶ (Obr. 8)

- 21 Stehlíková, D.: Č. kat. 95. In: Gotika v západních Čechách, sv. 2, ed. Fajt, J., s. 509, obr. 632.
- 22 V Třebíči je osobní pečeť opata prvně dochována u Martina II. na listině z roku 1277. V Ostrově u Davle se jedná o pečeť opata Otty. Viz Oulíková, P.: Sfragistické památky, s. 390, č. kat. VII.12; s. 396, č. kat. VII.18 (opat Otta).
- 23 Viz např. Oulíková, P.: Sfragistické památky, s. 400, č. kat. VII.23 (Konfirmace privilegia papeže Jana XV. ze dne 31. května 993 pro klášter benediktinů v Břevnově – heslo zpracovala Jitka Křečková). Souhrnná bibliografie ve studii P. Kubína. Viz Kubín, Petr: Založil břevnovský klášter opravdu Vojtěch? In: Ora et labora, ed. Jarošová, M. – Lomičková, R., s. 27–40.
- 24 První osobní pečeť je doložena u opata Oldřicha (1360–1366). Viz Stehlíková, D.: Pečeti břevnovských a broumovských benediktinů, s. 179.
- 25 O biskupských pečetích výběrově viz Nový, Rostislav: Pečeti pražských a olomouckých biskupů. Sborník archivních prací 10, 1960, č. 1, s. 181–214; Pakosta, Oldřich: Pečeti litomyšlských biskupů. Litomyšl 2003; Pakosta, Oldřich: Typologie pečeti litomyšlských sídelních biskupů. Litomyšl 2017.
- 26 NA Praha, AZK, inv. č. 2057 (ŘP Chotěšov) – 7. 10. 1272; Stehlíková, D.: Č. kat. 93. In: Gotika v západních Čechách, sv. 2, ed. Fajt, J., s. 508,

Obr. 8 v katalogu: Pečeť opata Reinera (1231–1275), 3. typ

Otevřenou otázkou zůstává, proč opat Reiner opatřil dva nové typáře pro konventní i opatskou pečeť. Dlouhá doba Reinerova působení v čele kladrubského kláštera a existence několika druhů pečeti vedla k domněnce, že existovali dva opati tohoto jména. Nejnovější literatura je toho názoru, že opat Reiner byl spíše pouze jeden.²⁷ Je známo, že v první polovině 13. století – za opata Silvestra a pak za Reinera – dosáhl kladrubský klášter prvního vrcholu hospodářského a politického rozvoje.²⁸ V roce 1202 byl v Kladrubech pokřtěn syn Přemysla Otakara I., jenž dostal jméno Vratislav. Křtil ho řezenský biskup Konrád za přítomnosti bavorského vévody Ludvíka

obr. 630 (s otazníkem považována za pečeť Reinhera II.); Oulíková, P.: Sfragistické památky, s. 393, č. kat. VII.15. Viz Soupis pečeti – č. kat. 10.

- 27 O dvou opatech jménem Reiner uvažoval např. Novotný, Václav: České dějiny I/3. Praha 1928, s. 894; Stehliková, D.: Č. kat. 91 a 93. In: Gotika v západních Čechách, sv. 2, ed. Fajt, J., s. 507, obr. 628; s. 508, obr. 630. Jednoho opata Reinera uvádí např.: Buben, M.: Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností, s. 93; Nováček, K. et al.: Kladrubský klášter, s. 10.
- 28 Kremer, Vilém Václav: Dějiny kláštera kladrubského v době gotické. Sborník Okresního muzea v Tachově 19, 1984, s. 37–57.

a řady dalších hostů. V době zápasu české církve o vymanění z područí světské moci se v Kladrubech sešli v roce 1219 král Přemysl Otakar I. se zástupci kurie. Náročná románská přestavba kostela a konventu byla završená jeho posvěcením roku 1233 za účasti krále Václava I. a četných hostů. Trojlodní bazilika benedikovaná pražským biskupem Janem II. patřila k největším sakrálním stavbám v Čechách. Význam kláštera dokresluje i skutečnost, že roku 1234 vyzval papež Řehoř IX. opaty z Kladrub a Břevnova, aby svolali provinciální kapitulu benediktinských klášterů pražské a olomoucké diecéze v duchu kánonů IV. lateránského koncilu. Kapitulu se sice tenkrát nepodařilo uskutečnit, ale papež Innocenc IV. roku 1246 požadavek svého předchůdce zopakoval. Nakonec se kapitula v Kladrubech sešla následujícího roku (1247), a to za přítomnosti papežského legáta Heřmana, opata z Niederalteichu. Opat Reiner se také snažil o rozšíření a scelení pozemkového majetku kláštera.²⁹ Jednou z významných akvizicí byla koupě přeštického újezdu v roce 1238 od Anežky, abatyše kláštera u sv. Františka v Praze a sestry Václava I. V Přešticích nad Úhlavou záhy poté vzniklo proboštství.³⁰ Reiner pečoval i o duchovní prospěch kláštera. V roce 1267 udělil kardinál Guido odpustky věřícím, kteří ve stanovené dny navštíví kostel Panny Marie v Kladrubech.³¹

Je tedy pravděpodobné, že existence velkého množství písemností a tím i několika typářů představeného kladrubského kláštera i konventu odráží na jedné straně rostoucí význam, který byl přikládán písemnému právnímu pořízení, na straně druhé je dokladem důležitosti této duchovní instituce v západočeském regionu, potažmo v celých Čechách.

Po Reinerovi byl zvolen opatem **Milota** (1275–1288). Jediná pečeť, která se dochovala, pochází z roku 1282.³² Milota není vydavatelem listiny, ale vystupuje mezi dalšími pečetiteli jako svědek při prodeji patronátního práva magdalenitek ke kostelům sv. Víta a sv. Mikuláše v Dobřanech premonstrátek v Chotěšově. Komunita magdalenitek byla rozhodnutím generální řádové kapituly

- 29 Majetkovému vývoji panství se věnoval: Kubů, Eduard: Pozemková držba kláštera kladrubského v době předhusitské (do r. 1420). *Historická geografie* 18, 1979, s. 205–232.
- 30 Opat Reiner za Přeštice splácel do roku 1245 obrovskou sumu 1 200 hřiven. Naposledy shrnuje Nováček, K.: *Kladrubský klášter*, s. 142.
- 31 NA, AZK, inv. č. 515 (ŘB Kladruby) – 26. 3. 1267; CDB V/ 2, č. 496, s. 40.
- 32 NA, AZK, inv. č. 2062 (ŘP Chotěšov) – 27. 10. 1282. Viz *Soupis pečeti* – č. kat. 11.

téhož roku (1282) pro pohoršující způsob života z města dokonce odvolána.³³ Milotova pečeť zachovává pontifikální typ opatské pečeti v podobě stojícího opata s berlou a knihou. (Obr. 9) Je možné, že Milota převzal typář svého předchůdce a nechal pouze přerýt svoje jméno do opisu. Odpovídaly by tomu pozice rukou, stejně pojednané mísovité záhyby svrchního roucha (ornátu) a krajka na spodní části dalmatiky.

Obr. 9 v katalogu: Pečeť opata Miloty (1275–1288)

Další dochované pečeti z benediktinského klášterního archivu jsou spojeny až s opatem **Bohuslavem II.** (1318–1334). Ten během svého šestnáctiletého působení používal dvě pečeti. První typ je doložen roku 1328.³⁴ Stojící figura opata je tentokrát mírně esovitě prohnutá, přičemž hlavu má trochu neuměle nakloněnou k pravému rameni. (Obr. 10) Důvod, proč si Bohuslav II. pořídil

33 Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D.: Encyklopedie českých klášterů, s. 212 (heslo zpracoval Dušan Foltýn).

34 NA, AZK, inv. č. 2090 (ŘP Chotěšov) – 19. 8. 1328. Viz Soupis pečeti – č. kat. 12.

později nový typář, neznáme. Jediný otisk tohoto nepochybně kvalitnějšího typáře je znám z roku 1334, tedy z posledního roku jeho vládnutí.³⁵ Pečetní pole je poprvé zdobeno rostlinnými motivy. Postava stojícího opata je vzpřímená, plnější. Roucho je splývavé, zřasení nedosahuje ale takové kvality jako na pečetí opata Miloty. (Obr. 11)

Obr. 10 a 11 v katalogu: Pečetí opata Bohuslava II. (1318–1334), 1. a 2. typ

14. století bylo pro kladrubský klášter obdobím prosperity. V druhé polovině 14. století patřilo zdejší opatství k nejbohatším klášterům v Čechách. Jeho dominium zahrnovalo město Kladruhy a další dvě městečka (Touškov a Přeštice), čtyři proboštství (Touškov, Přeštice, sv. Kateřina u Přimdy a Pasečnice na Domažlicku), 128 vesnic a množství dvorů.³⁶ Patrně pro zvýšení obranyschop-

35 SOkA Tachov, AM Kladruhy, inv. č. 2 – 11. 12. 1334. Viz Soupis pečeti – č. kat. 13.

36 Nejstarší proboštství je v Přešticích, založené opatem Reinerem v letech 1238–1245. Proboštství sv. Kateřiny pod hradem Přimdou vzniklo někdy kolem roku 1350, v Touškově před rokem 1355. Poslední proboštství vzniklo někdy před rokem 1370 v Pasečnici na Domažlicku. Většinou byla

nosti klášterního panství získali benediktini tři hrady – Kyjov (1365), Komberk (1368) a Prostiboř (1373). K prestižnímu postavení Kladrub v rámci ostatních benediktinských klášterů přispělo nepochybně právo užívání pontifikálií udělené v roce 1347.³⁷ Právo pro sebe i své nástupce získal opat Jindřich (1335–1352), od něhož se však žádná pečeť nedochovala. Opata s mitrou tak vidíme až na dvou otiscích pečeti **Racka III. z Prostiboře** (1372–1393).³⁸ Na pečeti se také prvně objevuje architektonický prvek – baldachýn. Pečetní pole je damaskováno. (Obr. 11)

Obr. 11 v katalogu: Pečeť opata Racka III. z Prostiboře (1372–1393)

nejdříve založena cella – poustevna s kaplí či kostelem. Teprve poté vzniklo proboštství. Viz Buben, M.: *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 88–89 (uvádí 128 vesnic); Nováček, K.: *Kladrubský klášter*, s. 11 (91 vesnic); Krček, J.: *Rušení klášterů*, s. 45.

- 37 RBM V, č. 158, s. 93. Citováno dle Nováček, K.: *Kladrubský klášter*, s. 11.
- 38 Dochovaly se dvě pečeti z roku 1386 a 1389. NA, AZK, inv. č. 522 (ŘB Kladruby) – 1. 2. 1386; SOKA Tachov, AM Kladruby, inv. č. 6 – 16. 6. 1389. Viz *Soupis pečeti* – č. kat. 14.

V roce 1393 se Kladruby staly místem politického zápasu mezi Václavem IV. a arcibiskupem Janem z Jenštejna, jehož výsledkem mělo být založení nového biskupství právě v Kladru-bech. Po smrti opata Racka III. z Prostiboře (1393) však konvent urychleně zvolil novým opatem mnicha Olena a arcibiskup tuto volbu potvrdil. Václav IV. tak neměl čas, aby uvolnění opatského stolce využil k přeměně kláštera na biskupství. S těmito událostmi jsou spojeny počátky nepomucenské legendy. Opat Olen odešel velice záhy od ciziny. Po něm, ještě v roce 1393, administroval klášter převor Jan. Statky spravoval jménem krále Václav Ťavák ze Švamberka a v letech 1397–1399 Václav Králík z Buřenic, titulární patriarcha antiochijský.³⁹

Obr. 13 v katalogu: Pečeť opata Vernera (1399–4. 9. 1417)

V roce 1399 se stal opatem **Verner** (1399–4. 9. 1417). Otisk ty-páře doložený roku 1414 představuje z uměleckého hlediska nej-kvalitnější exemplář opatské pečeti předhusitského období.⁴⁰ Esovitě

39 Buben, M.: Encyklopedie řádů a kongregací, s. 89–90.

40 NA, AZK, inv. č. 525 (ŘB Kladruby) – 16. 9. 1414. Viz Soupis pečeti – č. kat. 15.

prohnutá postava žehnajícího opata s pontifikáliemi odpovídá krásnému slohu. Figura je umístěna do jakési niky, zarámované bohatou gotickou architekturou. Poprvé se na pečeti uplatňuje heraldický prvek. Po pravé straně opata se nachází polcený štít, vlevo přilba s křídlem v klenotu. Rovněž poprvé se v patě pečeti objevuje heraldická figura krácejícího lva. (Obr. 13) Vynikající zlatnická práce se velmi podobá typářům, které používal břevnovský opat Diviš II. (1385–1409) a Žibřid (1409–1419).⁴¹ Na břevnovských pečetích se však místo opata uplatňuje v nice postava světce, patrně sv. Vojtěcha. Do paty pečeti byl umístěn klečící, modlící se opat. V rámci typologie církevních pečeti došlo ke změně. Od tzv. portrétního, pontifikálního typu pečeti se přistoupilo k používání kombinovaného typu – tzn. hagiografického typu s portrétním, navíc s připojením heraldické výzdoby.⁴² U pečeti kladrubských opatů zůstává portrétní typ s obohacením o heraldické motivy.

Obr. 14 v katalogu: Pečeť opata Martina z Bubna (5. 9. 1417–1426/1435)

- 41 Stehlíková, D.: Pečeti břevnovských a broumovských benediktinů, s. 180–181, obr. č. 9, 10.
- 42 Pakosta, O.: Typologie pečeti, s. 49.

Po Vernerově smrti se hned následujícího dne (5. 9. 1417) ujal opatského úřadu **Martin z Bubna** (1417–1426/1435). Ten stál v čele komunity v neklidných dobách husitských válek, kdy byl nucen s většinou řeholníků uprchnout do kláštera sv. Emmerama v Řezně. Jan Žižka oblehl v roce 1421 klášter a dobyl ho. Ti z mnichů, kteří klášter neopustili, padli nebo byli upáleni a Žižka udělal z opatství opevněný tábor, který svěřil Petrovi Zmrzlíkovi ze Svojšína, bývalému mincmistrovi. I později se bohaté klášterní panství se stalo terčem válečného rabování a zástav Zikmunda Lucemburského katolické šlechty.⁴³ Roku 1426 se sice někteří řeholníci do Kladrub vrátili, ale hned následujícího roku klášter ovládl Hendrich z Elsterbergu.⁴⁴

Martin z Bubna navázal na typář svého předchůdce, který aktualizoval svým jménem v opise a rodovým znakem. Vpravo vidíme štít s volnou druhou čtvrtí, vlevo přilbu s koulí v klenotu. Z koule vyrůstá kyta.⁴⁵ Ze dvou v listinách inzerovaných pečeti se dochovala pouze jedna z roku 1420.⁴⁶ (Obr. 14)

Benediktini se vrátili z Řezna v roce 1435, respektive až v roce 1438. Nový opat **Bušek z Vrtby** (1435/38–1443) začal poničený klášter opravovat. Jeho pečeť přivěšená k listině vydané 14. října 1441, ve které jménem svým i celého konventu povoluje měšťanům a obyvatelům města Kladruby svobodné nakládání s majetkem, je utržená.⁴⁷ Ze všech původně sedmi přivěšených pečeti se dochovala pouze pečeť kladrubského konventu. Ta ukazuje nový

- 43 Čechura, Jaroslav: Sekularizace církevních statků v západních Čechách v letech 1421–1454. Časopis Národního muzea – řada historická 165, 1996, č. 1–2, s. 1–16.
- 44 Buben, M.: Encyklopedie řádů a kongregací, s. 90.
- 45 Původně česká vladycká rodina Pánů z Bubna pocházela z Plzeňska. Jejich rodinným sídlem byl hrad Buben, postavený na skalnatém ostrohu obce Plešnice, nedaleko Touškova. Rod odvozoval od názvu hradu i erbovní znamení. Ve 14. století mívali v klenotu kouli. Např. Štěpán Buben z Hrádku (1390) měl v klenotu kouli s kytou. To ukazuje i pečeť opata Martina z Bubna. Kyta má podobu kytky či chochołu z kohoutích per. Až v 16. století se na štítě vyskytuje znamení bubnu. Viz Sedláček, August: Českomoravská heraldika, sv. II. Praha 1925, s. 100–101; Sedláček, August: Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty, sv. 2, ed. Růžek, Vladimír. Praha 2001, s. 205–206.
- 46 SOA Třeboň, Cizi statky, inv. č. 807 – 4. 10. 1420; SOA Třeboň, Cizi statky, inv. č. 68 – 1. 3. 1433 (pečeť nedochována). Viz Soupis pečeti – č. kat. 16.
- 47 SOkA Tachov, AM Kladruby, inv. č. 7 – 14. 10. 1441. Viz Soupis pečeti – č. kat. 4.

typ konventní pečeti. Je okrouhlá, ale téměř o polovinu menší než pečeť používaná od 13. století. V pečetním poli je uplatněn stejný typ vyobrazení sedící Panny Marie s korunou na hlavě a Ježíškem na levé ruce. Zachována je i zkratka andělského pozdravení Ave Maria z obou stran trůnící Madony. (Obr. 3) Tento nový typář kladrubský konvent používal patrně jen několik let. Je možné, že se středověký typář v neklidných dobách ztratil, a pak opět našel, jelikož otisk staršího pečetidla je opět doložen na listině z roku 1449, vydané nástupcem Buška z Vrtby opatem Janem II. Strížkou.⁴⁸ Následovně je používán až do první třetiny 16. století.

Obr. 3 v katalogu: Konventní pečeť kladrubského kláštera, 4. typ

Jan II. Strížka (1443–1461) spravoval klášterní panství téměř dvacet let. V roce 1457 potvrdil Ladislav Pohrobek kladrubskému klášteru dřívější práva a vlastnictví. Dále mu povolil vykoupit zastavené statky, především Přestice, Touškov a Prostiboř.⁴⁹ Obecně

48 SOkA Tachov, AM Kladruby, inv. č. 8 – 3. 7. 1449.

49 NA, AZK, inv. č. 527 (ŘB Kladruby) – 15. 10. 1457; NA, AZK, inv. č. 528 (ŘB Kladruby) – 15. 10. 1457.

lze ale konstatovat, že po husitských válkách a po celé 16. století se klášter těžce vypořádával se ztrátou velké části pozemkového vlastnictví. Pro nedostatek financí byl nucen statky buď zastavovat, nebo prodávat. Neutěšená finanční situace se odrazila i na kvalitě nového typáře. Dochovaly se čtyři otisky opatské pečeti menších rozměrů, než měly pečeti opata Verner a Martina z Bubna z doby před husitskými nepokoji.⁵⁰ Pečeti byly zhotoveny z přírodního i červeného vosku, chráněné voskovou miskou. Pečetní obraz sice zachovává žehnajícího opata s pontifikáliemi umístěného do gotické architektury, ale postava je strnulá a mírně disproportionální. V patě pečeti se nachází polcený štít.⁵¹ (Obr. 15)

Obr. 15 v katalogu: Pečeť opata Jana II. Střížky (1443–1461)

- 50 Zašpičatěle oválný tvar o rozměrech 53×30 mm. Viz Soupis pečeti – č. kat. 18.
- 51 Sedláček, August: Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty, sv. 3 (2. část), ed. Růžek, Vladimír. Praha 2002, s. 44.

Po Janu II. Střížkovi byl zvolen opatem Pavel II. (1461–1476). Opatské pečeti, včetně konventních pečetí, přivěšených na dvou listinách z roku 1463 se nedochovaly.⁵² Velmi kvalitní zlatnickou práci ukazuje pečetidlo dalšího opata **Prokopa z Balkova** (1476–1484). I když se dochoval pouze jeden otisk na přitištěné pečeti z roku 1476, a to ještě značně poškozené, je zjevné, že Prokop z Balkova se z výtvarného hlediska vrací, či inspiruje velkými opatskými pečetěmi z předhusitského období.

Obr. 16 v katalogu: Pečeť opata Prokopa z Balkova (1476–1484)

- 52 SOA Třeboň, fond Cizí statky Třeboň I, inv. č. 345 – 13. 4. 1463. Existence listiny vydané jménem opata a kladrubskeho konventu 7. února 1463 je známa pouze z opisu, který pro sešlost původní listiny nechal zhotovit opat Vít Hiffel v roce 1600. Jednalo se o potvrzení emfiteutického prodeje luhu „u višňový“ poddanému Petrovi, zeti zemřelého Hrocha. Viz NA, AZK, inv. č. 550 (ŘB Kladruby) – 1600.

Postava žehnajícího opata s pontifikáliemi je zasazena do bohatě členěné gotické architektury. V patě pečeti se nachází znak opata, který bychom mohli popsat jako dvě zkřížené figury – šikmo vzhůru položená figura připomínající hrot kopí kosmo přeložená figurou v podobě stonku, ze kterého vyrůstají po obou stranách lístky. Figury jsou na kolčím štítě.⁵³ (Obr. 16) Opatská i konventní pečeť z červeného vosku byla přitištěna na papírovou listinu vydanou 9. srpna 1476, ve které kladrubský klášter dává Bohuslavovi VII. ze Švamberka, nejvyššímu hofmistrovi království českého a hejtmantu plzeňského kraje, do zástavy ves Holostřevy.⁵⁴ Bohuslav VII. ze Švamberka ves vyplatil od měšťanů ze Stříbra.

Období, kdy stál v čele kláštera opat **Jan III.** (1484–1506), je spojeno s opravami klášterní baziliky Nanebevzetí Panny Marie, jež byla roku 1504 slavnostně benedikována. Exemplaře opatských pečeti se dochovaly z celého období jeho vládnutí. Jan III. navázal na typář svého předchůdce Prokopa z Balkova. Velikost otisku i pečetní obraz je totožný, ale opat nechal samozřejmě vyrýt do popisu své jméno. Heraldické znamení na kolčím štítě, které by opata blíže specifikovalo, je bohužel nezřetelné.⁵⁵ Typář Jana III. použil i jeho nástupce **Stanislav** (1506–1531), jenž vydal roku 1506 listinu z pozice probošta v Touškově a prokurátora kladrubského kláštera. V corroboraci je výslovně uvedeno, že požádal Jana, opata kladrubského kláštera i konvent, aby k listu přivěsili své pečeti.⁵⁶ Pečeť je velmi zajímavá z hlediska jejího zhotovení. Stanislav totiž použil blíže neurčenou pečeť stejné velikosti a tvaru, jež byla z přírodního vosku. Na lící stranu pečeti pak nechal nalít vosk červené barvy a do něj otisknout typář opata Jana III. To je dobře patrné z odlomeného červeného vosku v levé spodní části pečeti. (Obr. 17) Z listiny vydané 6. února 1506 rovněž vyplývá, že na začátku tohoto roku stál v čele kláštera ještě Jan III. a Stanislav převzal opatské povinnosti někdy v průběhu roku 1506.

53 Za heraldickou konzultaci děkuji Janu Oulíkovi.

54 SOA Třeboň, fond Cizí statky Třeboň I, inv. č. 312 – 9. 8. 1476. Viz Soupis pečeti – č. kat. 20. K osobě Bohuslava VII. ze Švamberka viz Jánský, Jiří: Páni ze Švamberka. Pětisetletá saga rodu s erbem labutě. Domažlice 20202, s. 115–130, 147–160.

55 Viz Soupis pečeti – č. kat. 21.

56 NA, AZK, inv. č. 538 (ŘB Kladruby) – 6. 2. 1506. Předmětem zlistinění je zástava louky na území touškovského proboštsví Václavu Kotovskému, bratru probošta Stanislava. Probošta, později opata, bychom dle tohoto mohli nazývat jako Stanislava Kotovského.

Obr. 17 v katalogu: Pečeť opata Jana III. (1484–1506)

S opatem Stanislavem jsou dále spojeny dvě listiny vydané 5. dubna 1510. Obě písemnosti řeší platy ze zatopených gruntů ve Lhotě, které patřily faráři v Damnově.⁵⁷ K faře v Damnově měli kladrubští benediktini patronátní právo.⁵⁸ V obou případech je uvedeno, že opat Stanislav nechal přivěsit k listině „sekret náš klášterský starodávný“. Na listinách se však nedochovaly všechny původně přivěšené pečeti. Ty, co se dochovaly, jsou znakové, přibližně stejně veliké okrouhlého tvaru. Heraldická znamení jsou bohužel nezřetelná. Existenci sekretní pečeti a její podobu tak nelze ověřit.⁵⁹

57 NA, AZK, inv. č. 539 (ŘB Kladruby) – 5. 4. 1510; NA, AZK, inv. č. 540 (ŘB Kladruby) – 5. 4. 1510.

58 V šedesátých letech 18. století vybudovali kladrubští benediktini v Damnově nový kostel sv. Martina. Viz např. hodnocení objektu z hlediska architektonického od Ing. Petra Macka, Ph.D. z roku 2019: <https://www.santini.cz/images/documents/kostel-sv-Martina-Damnov.pdf> [cit. 10. 6. 2025].

59 NA, AZK, inv. č. 539 – z původních pěti přivěšených pečeti 4. pečeť chybí. NA, AZK, inv. č. 540 – z původních šesti přivěšených pečeti 1. a 3. pečeť chybí.

Skutečná osobní pečeť opata Stanislava je doložena až v letech 1512–1525. Je známo pět více či méně dochovaných otisků.⁶⁰ Stanislav si nechal udělat dosud největší typář, který u kladrubských opatů známe: rozměry pečeti zašpičatělé oválného tvaru dosahují 90×50 mm. V opise je uveden nejen jako opat z Boží milosti, ale i jako opat z milosti apoštolského stolce (*dei et apostolice sedis gracia*). Jinak Stanislav zachovává pontifikální typ církevní pečeti s žehnajícím opatem, jenž stojí na konzole a nad hlavou má zjednodušený baldachýn. V patě pečeti se nachází štít se znamením připomínajícím pokrčenou koňskou nohu s kopytem. (Obr. 18)

Obr. 18 v katalogu: Pečeť opata Stanislava (1506–1531)

Podobné schéma vykazuje i jediná dochovaná pečeť **Jana IV.** z doby, kdy spravoval kladrubský klášter (1531–1561).⁶¹ Pečeť je při-

60 Viz Soupis pečeti – č. kat. 22.

61 Informace o datu nástupu opata Jana IV. se v literatuře různí. Obvykle bývá uváděn rok 1540 (především v seznamech sestavených řeholníky

věšena k listině vydané roku 1534.⁶² Exemplář pečeti má prakticky stejné rozměry jako Stanislavova pečeť. Postava opata, především jeho roucho, je rovněž velmi podobně pojaté. V patě pečeti je štít, jehož znamení nelze bohužel identifikovat. (Obr. 19) Co je ale naprosto rozdílné, je opis. Odhlédneme-li od toho, že již není psán gotickou minuskulou, ale humanistickou majuskulou, tak nás především zarazí nestejná výška písmen a jejich jakási rozházenost. Písmena D a N jsou dokonce vyryta zrcadlově obráceně. Je evidentní, že typář ryl nezkušený či ne příliš zručný zlatník, jemuž byla pro reliéf pečetního obrazu s postavou žehnajícího opata vzorem pečeť opata Stanislava. Se slovy v opisu si již nevěděl rady.

Obr. 19 v katalogu: Pečeť opata Jana IV. (1531–1561)

a dále Buben, M.: *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 93). Objevuje se ale i rok 1531. Tomu odpovídá i údaj z *Necrologia* o datu úmrtí 24. srpna 1531 předcházejícího opat Maura. Citováno dle Mírka, Jakub: *Majetkové poměry a správa kláštera Kladruby v druhé polovině 16. století*. In: *Devět století kláštera*, ed. Nováček, K. – Kubatová Pitrová, M., s. 85, pozn. 8.

62 NA, AZK, inv. č. 545 (ŘB Kladruby) – 13. 6. 1534. Viz *Soupis pečeti* – č. kat. 23.

Po Janu IV. byl roku 1561 zvolen opatem **Josef Vron z Dornorfu** a Biskupova (15. 10. 1561–1583).⁶³ Vron byl nepochybně jedním z nejvýraznějších a zároveň nejproblematictějších opatů v dějinách kladrubského kláštera. Nejvěrohodněji ho patrně charakterizuje Mikuláš Dačický z Heslova, jenž Vrona osobně znal. Ve svých Pamětech o opatu píše, že byl dobrý hospodář, ale že se spíše choval světsky než duchovně. Měl totiž ženu a dle některých zpráv se s ní dokonce i oženil a měl s ní děti. Také byl prý krutý na své poddané. Situace se nakonec stala neúnosnou a Vrona z opatského trůnu sesadil dne 11. července 1583 samotný arcibiskup Martin Medek z Mohelnice (1581–1590), jenž osobně přijel do kláštera.

Z doby Vronova rozporuplného vládnutí se dochoval jeden otisk opatské pečeti, a to na ověřeném výpisu z desk zemských z roku 1565. Opat a kladrubský konvent v něm potvrdil zástavu vsi Málkovice na dva roky Janovi Erazimovi ze Švamberka, nejvyššímu mincmistrovi Království českého.⁶⁴ Byla to patrně jedna z mnoha zástav či prodejů klášterního majetku, ke kterým v této době, a ne vždy vinou opatů, docházelo. V dokumentu je uvedeno, že klášter potřeboval peníze, které od něho požadoval panovník na zaplacení válečného tažení do Uher.

Originalita Vronovy osobnosti se projevila i na změně tvaru opatské a konventní pečeti. Obě byly spolu s pečeti příslušníků pánů ze Švamberka přitíženy k papírovému dokumentu. Opatská pečeť je zhotovena z červeného vosku, konventní ze zeleného, pečeti Jana Erazima ze Švamberka a Jindřicha mladšího ze Švamberka a na Přimdě opět z červeného vosku. Josef Vron z Dornorfu použil pro opatskou pečeť méně obvyklý okrouhlý tvar. Pontifikální typ představeného kláštera zůstal zachován. Na otisku je dobře vidět, že stojící postava není příliš vhodná pro okrouhlý tvar pečeti. Mitra i štít zasahují do opisu, dokonce přesahují vnější linku opisu. Na štítě je znamení lilie. (Obr. 21) Opat Josef Vron také přestal užívat středověký typář kladrubského konventu. Porušil tradici konventních pečeti okrouhlého tvaru, jelikož nové pečetidlo má tvar zašpičatělé oválný. Je na něm opět znázorněna patronka kláštera, již ne však sedící postava korunované Panny Marie s Ježíškem, ale stojící

63 K opatu Josefu Vronovi výběrově: Čechura, J.: Kladruby v pohledu, s. 66–67; Čechura, J.: Kladruby 900, s. 57–58, 170–171; Mírka, J.: Majetkové poměry a správa kláštera Kladruby, s. 86–88.

64 SOA Třeboň, Cizí statky Třeboň, inv. č. 445 – 6. 11. 1565. Viz Soupis pečeti – č. kat. 25.

figura Madony.⁶⁵ Josef Vron z Dorndorfu přinesl ve své době změnu v obou typech pečeti. (Obr. 4) Ta se týkala ale pouze tvaru. Pontifikální typ osobní opatské pečeti i hagiografický motiv na konventní pečeti zůstává stejný. Tato změna však nebude mít dlouhé trvání.

Obr. 21 v katalogu: Pečeť opata Josefa I. Vrona z Dorndorfu a z Biskupova (1561–11. 7. 1583 sesazen)

Analogii ve změně opatské pečeti ze zašpičatělé oválného tvaru na okrouhlý můžeme vidět přibližně ve stejné době u břevnovského opata Jana III. Chotovského z Chotova (1553–1575). Ten

65 Opis na zmíněné přitištěné pečeti se dochoval v torzálním stavu. Z toho, co je čitelné, zcela nevyplývá, že by šlo o pečeť kladrubského konventu (viz Soupis pečeti). Kdyby se nedochovaly další otisky tohoto pečetidla z pozdější doby (roku 1584), v koroboracích shodně uváděné jako pečeť konventní, dalo by se o této pečeti pochybovat. I na těchto exemplářích však nelze znění opisu bezpečně identifikovat. SOA Třeboň, Cizí statky Třeboň, inv. 445 – 6. 11. 1565. Viz Soupis pečeti – č. kat. 5.

však již nepoužil vyobrazení stojící postavy opata, ale zkombinoval hagiografický typ pečeti se znakovým. V poli je vyobrazena polopostava sv. Vojtěcha s modelem kostela v pravé ruce a pod ním štít s ostrvím, heraldickou figurou břevnovských opatů.⁶⁶

Obr. 4 v katalogu: Konventní pečeť kladrubského kláštera, 5. typ

Vronův nástupce **Ondřej Stein** (1583–1589) to neměl jednoduché. Dokud se nedořešila situace kolem sesazení Vrona, byl považován pouze za přechodného opata. Josef Vron, jak si Stein stěžoval, mu ani nevydal stříbrnou opatskou pečeť (myšlen typár), pontifikál a další věci.⁶⁷ Opat Ondřej Stein vydal hned následujícího roku po

66 Stehlíková, D.: Pečeti břevnovských a broumovských benediktinů, s. 182–183, č. k. 30 – NA, ŘBB, inv. č. 271 – 28. 10. 1560.

67 Mírka, J.: Majetkové poměry a správa kláštera Kladruby, s. 89.

svém uvedení do funkce (1584) jménem svým i konventu tři listiny.⁶⁸ Konventní pečeť má na těchto dokumentech podobu, kterou zavedl Josef Vron. Pro opatskou pečeť byl však použit typář Jana IV. Ne však ten, který je znám z roku 1534, ale jiný, kvalitnější. V pečetním poli je zachována pouze stojící postava opata s pontifikáliemi. Kromě konzoly, na které figura stojí, se již neuplatňuje žádný architektonický prvek. V patě pečeti je štít a na něm lilie, doprovázená z obou stran hvězdami. (Obr. 20)

Obr. 20 v katalogu: Pečeť opata Jana IV. (1531–1561)

Lilie zde neodkazuje na osobní znamení opata, ale na heraldickou figuru společnou pro všechny následující znaky kladrubských opatů.⁶⁹ Lilie jako symbol čistoty se vztahuje k Panně Marii, patronce chrámu i kláštera. Srovnáme-li si druhý typ pečeti opata Jana IV. a pečeť Josefa Vrona, zjistíme, že znázornění stojící postavy je v obou případech stejné. Rytec zhotovil stejnou postavu i se štítem, ale nově ji umístil do okrouhlého tvaru.

68 SOkA Tachov, AM Kladruby, inv. č. 15 – 16. 6. 1584 (pečeti přitištěné); SOkA Tachov, AM Kladruby, inv. č. 16 – 13. 8. 1584; NA, AZK, inv. č. 549 (ŘB Kladruby) – 12. 5. 1584.

69 Ostrowski, P. J.: *Erby zrušených klášterů*, s. 46–47.

Nový opat **Vít Hifftl** (1589–1604, rezignoval) přichází do Kladrub již jako zkušený představený řeholní komunity. Předtím, v letech 1582–1589, byl opatem benediktinského kláštera sv. Jana pod Skalou. Zde byly v roce 1584 znovu nalezeny a vyzdviženy ostatky sv. Ivana. Od této chvíle se začala úcta ke sv. Ivanovi šířit do dalekého okolí a vznikla tradice slavných poutí. Nezanedbatelné bylo i působení Víta Hifftla v Kladrubech. Možná poněkud nadneseně zde bývá nazýván jako jeho druhý zakladatel. V roce 1590 zasáhl klášter požár, který způsobil velké škody, a řeholníci se museli dokonce ubytovat ve městě Kladrubu. Již o osm let později se podařilo klášterní kostel opravit. Chrám byl částečně zaklenut renesančními klenbami a nově vybaven oltáři a obrazy.⁷⁰

Obr. 22 v katalogu: Pečeť opata Víta Hifftla (1589–1604)

Vít Hifftl se při volbě opatské pečeti vrací k tradičnímu zašpičatělé oválnému tvaru.⁷¹ V pečetním poli však není stojící postava

70 Horyna, Mojmir: Státní památkový objekt klášter Kladruby. Plzeň 1983 (nestránkováno).

71 NA, AZK, inv. č. 550 (ŘB Kladruby) – 1600. Viz Soupis pečeti – č. kat. 27.

v pontifikáliích, ale sedící figura. Po stranách trůnu jsou písmena, vpravo patrně A, vlevo M. Jde pravděpodobně o stejný prvek zkráceného andělského pozdravení *Ave Maria*, který byl použit již na středověkých konventních pečetích (3. i 4. typ). V patě pečeti se nachází opatský znak – štít s lilií. (Obr. 22) Zdá se, především podle dvojího opisu na pravé straně, že typář se podařilo správně vtlačit do vrstvy červeného vosku až při druhém pokusu. Ke stejné listině vydané roku 1600 je přivěšena i konventní pečeť.⁷² Ta se rovněž vrací ke staršímu oblíbenému okrouhlému tvaru, má však menší rozměry. Ikonografický motiv Madony je obohacen o prvek měsíce pod nohama. Po stranách trůnící Panny Marie jsou ve dvou řadách dvě tečky a mezi nimi jedno těžko identifikovatelné písmeno. (Obr. 5)

Obr. 5 v katalogu: Konventní pečeť kladrubského kláštera, kláštera, 6. typ

Co se týče dalšího vývoje opatských a konventních pečeti po roce 1600, pouze naznačím ve zkratce, že za opata **Jakuba Kryštofa Rybnického z Chřenovic** (1627–1639) se objevuje nové peče-

72 NA, AZK, inv. č. 550 (ŘB Kladruhy) – 3. 2. 1600. Viz Soupis pečeti – č. kat. 6.

tidlo pro konventní pečeť, které používal i jeho nástupce **Tomáš Benedikt Malahovský/Malhovský z Telnic** (1639–1650). Hagiografický typ pečetního pole zůstává stejný. Panna Marie jakožto *Regina coeli* drží tentokrát v pravé ruce žezlo, na levé ruce jí spočívá Ježíšek. Zcela nově se pod nohama Panny Marie objevuje lev s dvěma ocasy.⁷³ Energický a velmi schopný opat **Roman Platzer** (1650–1666), který se zasloužil po třicetileté válce o obnovení klášterního hospodářství a vybudování nového konventu s prelaturou, pořídil nový konventní typář.⁷⁴ Vyobrazení Madony na lvu ponechal, pouze postavu Panny Marie trochu zvětšil. V Národním archivu v Praze je uložený jiný typář kladrubského konventu, datovaný do poloviny 17. století,⁷⁵ kde je vazba mezi Madonou a lvem v pečetním poli o něco volnější. Korunovaný lev je pouze jednoocasý, stojí na zadních nohách, s vodorovným trupem a vpřed vytrčenýma předníma nohama. Ovšem po porovnání s dochovanými otisky konventních pečeti ze 17. století bude potřeba vznik tohoto typáře posunout až do 18. století, čemuž odpovídá i jeho výtvarná stránka. Z obsahového hlediska v 17. i 18. století zůstává obraz pečetního pole s Madonou na lvu stejný.

Totéž platí i pro pečeť opatské. U Jakuba Kryštofa Rybnického z Chřenovic je prvně doložena pečeť znaková. Na štítu (nejčastěji oválném) je lilie. Štít je převýšen mitrou a podložen zkříženými berlami se sudárii. Opati v době barokní používali znakový typ nejen na přivěšených či přitištěných pečetích, ale také na svých signetech. Znaky opatů zdobí i vstupy klášterních objektů, které nechali postavit.

- 73 SOkA Tachov, AM Kladruby, inv. č. 20 – 17. 5. 1629 (konventní i opatská pečeť přitištěná pod papírovým krytem); NA, AZK, inv. č. 553 (ŘB Kladruby) – 3. 4. 1648 (konventní i opatská pečeť v dřevěném pouzdru). Otisk pečeti má průměr 34 mm. Opis psaný humanistickou majuskulou zní: (19,00) SIGILLVM . CONVENTVS . MONAST . CLADRVB[IE]NSIS.
- 74 SOA Plzeň, Klášter premonstrátů Teplá, inv. č. 314 – 11. 7. 1660. Otisk pečeti má průměr 35 mm. Opis psaný humanistickou majuskulou zní: (19,00) SIGIL . CONVENTVS / M / ONAST . CLAD[R]VBI[E]NSIS.
- 75 NA, fond Sbirka typářů, inv. č. 973, sign. SPR 330 (datace cca polovina 17. století). Křečková, J.: Archiv bývalého benediktinského opatství, s. 61; obr. 5, 6 na s. 65. Pečeť okrouhlého tvaru je menší, o průměru 29 mm. Opis zní: (13,00) SIGILLVM . CONVENTVS . CLADRVBIENSIS.

Ve sledovaném období od 13. století do počátku 17. století stálo v čele benediktinského kláštera v Kladrubech cca dvacet sedm opatů. U čtrnácti z nich známe jejich pečeti. U Buška z Vrtby a Pavla II. se otisky pečeti přivěšených na pergamenových listinách nedochovaly. Někteří opati používali i několik typářů. Tři pečetidla opata Reinera patrně odrážejí délku jeho úřadování, jeho ambice i význam kláštera, který ve 13. století měl. Důvod dvou typářů u Bohuslava II. a Jana IV. neznáme. V některých případech převzal opat pečetidlo svého předchůdce do té míry, že reliéf pečetního pole zachoval a pouze aktualizoval svoje jméno v opise a rodový znak (např. Martin z Bubna dle pečeti opata Verneru).⁷⁶ Osobní znak se prvně objevuje na pečeti opata Verneru z roku 1414, a to v podobě úplného znaku, rozděleného na dvě části (po pravé straně postavy opata štít, vlevo přilba s klenotem). Od druhé poloviny 15. století do cca poloviny 16. století je štít umístěn v patě pečeti. V následujícím půl století je rodový znak na štítě nahrazen lilí – heraldickou figurou kladrubských opatů. V 17. a 18. století pak kladrubští opati používají pouze pečeti znakové. S tím souvisí i proměna tvaru pečeti z typického zašpičatělé oválného na oválný, v případě signetů i na osmiúhelný. Okrouhlý tvar má pouze nejstarší pečeť opata Silvestra a výjimečně i pečeť opata Josefa I. Vrona z Dorndorfu a z Biskupova z roku 1565. Zpočátku používali opati k pečetení vosk přírodní barvy, s výjimkou třetí pečeti opata Reinera z roku 1272, která je červená. Od poloviny 15. století, po skončení husitských válek, začíná souvislá řada opatských pečeti z červeného vosku.

Výtvarná stránka pečeti souvisela buď s dobovými uměleckými tendencemi, nebo byla ovlivněna finančními možnostmi opata, potažmo celého kláštera. Gotická architektura v podobě baldachýnu se prvně objevuje na pečeti Racka III. z Prostiboře v osmdesátých letech 14. století. Nejvyšší jsou krásnoslohé pečeti opata Verneru a Martina z Bubna z předhusitského období, dále pozdně gotické pečeti Prokopa z Balkova a Jana III. z poslední čtvrtiny 15. století. Největší pečeť vlastnil opat Stanislav. Exempláře z let 1512–1525 měří na výšku 90 mm a na šířku 50 mm.

76 Přebírání typáře od předcházejících opatů s aktualizací jména v opisu je doloženo např. v případě pečeti opatů premonstrátské kanonie v Hradišti u Olomouce. Viz Bolom-Kotari, Martina: Pečeti hradiských premonstrátů v pozdním středověku a raném novověku. Červený Kostelec 2015, s. 44–47, 158–161.

Zajímavá zjištění přinášejí i konventní pečeti. Zatímco některé benediktinské kláštery používaly ve středověku jeden typář (např. klášter sv. Jiří na Pražském hradě, Opatovice, Ostrov u Davle, Postoloprty, Teplice), případně dva (Třebíč, Vilémov),⁷⁷ benediktinský klášter v Kladrubech je v českém prostředí výjimečný tím, že pro období 13.–16. století je doloženo až šest typů pečeti, přičemž jen pro předhusitské období jsou to tři typy.

Kladrubské opatství stálo od počátku pod ochranou Panny Marie a na konventních pečetích se proto setkáváme se znázorněním Matky Boží. Na nejstarší pečeti ze začátku 13. století je vyobrazeno pouze poprsí Panny Marie, jež je záhy nahrazeno motivem trůnící Madony s korunou na hlavě. Reprezentativní typář o průměru 70 mm, vzniklý někdy po polovině 13. století, používal kladrubský konvent následujících tři sta let. Toto dlouhé období bylo krátce přerušeno v pohusitské době, kdy je v roce 1441 doložen otisk pečeti z menšího typáře, jenž však zdobí stejné vyobrazení trůnící korunované Madony včetně zkratky andělského pozdravení *Ave Maria*. O osm let později se opět začalo používat starší, reprezentativnější pečetidlo, které bylo patrně v době husitských nepokojů schováno a potom nalezeno. Až na výjimku pečeti zašpičatěle oválné formy, doložené v letech 1565–1584, mají všechny konventní pečeti typický okrouhlý tvar. Odlišují se pouze velikostí, opisem a ikonografickým motivem Madony. Zašpičatěle oválný tvar pečeti zavádí stojící postavu korunované Panny Marie s Ježíškem. Ta je na konventní pečeti z roku 1660 obohacena prvkem srpku měsíce pod nohama. Od dvacátých let 17. století se setkáváme s dalším typem vyobrazení Panny Marie s Ježíškem, který pak bude používán s drobnými obměnami i v 18. století. Patronka kladrubského konventu je nově prezentována jako Madona na lvu, čemuž přesně odpovídá pozdější barokní socha umístěné na atice východního křídla nové konventní budovy, postavené podle plánů Kiliána Ignáce Dientzenhofera.⁷⁸ Je pravděpodobné, že se v klášteře nacházela starší středověká socha Madony tohoto typu. Motiv Panny Marie na lvu je v českém prostředí znám z doby kolem roku 1400.⁷⁹ Připomeňme, že

77 Oulíková, P.: Sfragistické památky, kap. VII, s. 373–399.

78 Horyna, Mojmír: Dilo Kiliána Ignáce Dientzenhofera v Kladrubech. Památky a příroda 2, 1977, č. 10, s. 577–596.

79 Hlobil, Ivo: Neznámá Madona na lvu od Mistra michelské Madony (kolem let 1340–1345). Umění LIII, 2005, č. 1, s. 3–20; Neumann, Jaromír: Ikonologie Santiniho chrámu v Kladrubech. Umění XXXIII, 1985, č. 2,

figura lva se objevila na dvou opatských pečetích právě po roce 1400 (otisky z roku 1414 a 1420).

Lev byl ve středověku kladným i záporným symbolem. Zosobňoval královskou moc, byl ale i představitelem pekelných hrůz. V tomto případě je nejspíše lev jako královské zvíře narážkou na mesiášský titul Krista jako „lva z Judy“, na jeho královský původ a příslibenou moc. Panna Marie je tedy představena a oslavena jako matka Mesiáše.⁸⁰ Na konventních pečetích je zobrazena jako *Regina coeli* (Královna nebes). Královská důstojnost je na barokních pečetích zdůrazněna ještě žezlem, které drží Panna Marie v pravé ruce.⁸¹

Patronka klášterního chrámu Nanebevzetí Panny Marie vítá příchozí na hlavním, západním průčelí kostela. V nice stojí její socha v podobě Assumpty – ženy sluncem oděné se srpkem měsíce pod nohama.⁸² Santiniho gotizující průčelí se vstupním portikem zdobí fiály, z nichž dvě jsou zakončeny pozlacenými zkratkami Andělského pozdravení. Právě ono *Ave Maria* se nacházelo i na středověké konventní pečetí. Nevíme, jak vypadala fasáda původního středověkého kostela, zda Santini při přestavbě chrámu v duchu barokní gotiky navázal na prvky starší výzdoby, či je toto řešení jeho osobní invencí. Každopádně je to zajímavý detail spojující středověk s barokem, detail poukazující na Pannu Marii, patronku benediktinského kláštera i kostela v Kladrubech, zvoucí všechny poutníky k jejímu pozdravení a úctě.

Příspěvek vznikl s podporou NAKI III: DH23P030VV056 – Písemně bohatství zrušených klášterů v Čechách.

s. 97–136 (zde na s. 115).

80 Schiller, Gertrud: *Ikonographie der Christlichen Kunst*. Bd. I. Gütersloh 1966, s. 33–36.

81 Korunovaný lev na barokním typáři kladrubského konventu může poukazovat na panovnické založení kláštera.

82 Barokní gotizující socha Madony byla do niky štítu umístěna v předvečer svátku Nanebevzetí Panny Marie 14. srpna roku 1716. Viz Neumann, J.: *Ikonologie Santiniho chrámu*, s. 112, pozn. 42. Neumann cituje Stavebně historický průzkum Mojmir Horyny z roku 1975.

Soupis pečeti benediktinského kláštera v Kladrubech, 13.–zač. 17. století

Konventní pečeti kladrubského kláštera⁸³

č. kat. 1

konventní pečeť, 1. typ (Obr. 1)

pečeť doložena v letech 1233–1239

vosk přírodní, tvar okrouhlý, průměr 53 mm, pečeť volná

opis: [+] SIGILLVM . eCCLeSIe . CLADRVB

písmo: kapitála s unciálou

otisk: NA, fond AZK, inv. č. 503 (ŘB Kladruby) – srpen 1233; NA, AZK, inv. č. 601 (ŘC Plasy), – srpen 1233; NA, AZK, inv. č. 512 (ŘB Kladruby), – 1239.

CDB III/1, s. 46–47, č. 46.

Ostrowski, P. J.: Erby zrušených klášterů, s. 46–47; Stehlíková, D.: Pečeti břevnovských a broumovských benediktinů, s. 174; Oulíková, P.: Sfragistické památky, s. 391, kat. č. VII.13.

V pečetním poli se nachází vzácné vyobrazení byzantského typu Panny Marie orans. Poprsí, či spíše polopostava, Panny Marie je z obou stran provázena stylizovanými květinami, sestávajícími z rovného tečkovaného stonku a květu tvořeného rovněž tečkami. Zachované otisky jsou všechny ve vosku barvy přírodní a ve formě pečeti volné.

83 Při vyhledávání otisků pečeti mi velmi pomohl Katalog pečeti, pečetidel a sbírkových odlitků z archivů České republiky. Stav zpracování k 23. 5. 2011, 3. edice, Odbor archivní správy a spisové služby MV ČR. Dále virtuální archiv digitalizovaných listin Monasterium. Viz <http://monasterium.net>. Na názvosloví písem používaných na pečetích není v odborné literatuře jednotný názor. V zásadě jsou dva pohledy. Jeden upřednostňuje hledisko epigrafické (např. Juraj Šedivý a Jiří Roháček), druhý sfragistické (např. Oldřich Pakosta). Při sepisování katalogových hesel jsem převzala terminologii z celostátního soupisu pečeti iniciovaného Archivní správou MV ČR, která více odpovídá sfragistickému popisu. Tato terminologie je v Národním archivu při zpracování pečeti platná dodnes. Viz Růžek, Vladimír: Pečetě. Diferenční příručka pro přechod z programu Pečetě (AS MV ČR) do programu Pečetě (Bach systems, s.r.o.). Ministerstvo vnitra České republiky, Odbor archivní správy a spisové služby, Praha 2011. Problematiku názvosloví písma na pečetích přehledně vysvětluje Martina Bolom-Kotari. Viz Bolom-Kotari, M.: Pečeti hradiských premonstrátů, pozn. 115, s. 100–101.

č. kat. 2**konventní pečeť, 2. typ**

pečeť doložená roku 1247

vosk přírodní, tvar okrouhlý, průměr 55 mm, pečeť volná

opis: nedochován

otisk: NA, AZK, inv. č. 2044 (ŘP Chotěšov) – 16. 11. 1247.

CDB IV/1 č. 121, s. 215–216.

Oulíková, P.: Sfragistické památky, s. 391, kat. č. VII.13.

Na velmi špatně dochované pečeti je patrná postava sedící Panny Marie s Ježíškem na levé ruce.

č. kat. 3**konventní pečeť, 3. typ (Obr. 2)**

pečeť doložena v letech 1328–1534

vosk přírodní, tvar okrouhlý, průměr 70 mm, pečeť volná

nápis: A<v>E // mAR<IA>

opis: S . COVeTVS SCe mARIE mONASTeRII CLADRVBeN

písmo: gotická majuskula s uncíálou

otisky: NA, AZK, inv. č. 2090 (ŘP Chotěšov) – 19. 8. 1328; SOkA

Tachov, AM Kladruby, inv. č. 2 – 11. 12. 1334; SOkA Tachov, AM

Kladruby, inv. č. 6 – 16. 6. 1389; NA, AZK, inv. č. 525 (ŘB Kladru-

by) – 16. 9. 1414; SOkA Tachov, AM Kladruby, inv. č. 8 – 3. 7. 1449;

SOA Třeboň, fond Cizí statky Třeboň I, inv. č. 311 – 25. 4. 1455;

SOA Třeboň, fond Cizí statky Třeboň I, inv. č. 312 – 9. 8. 1476;

SOA Třeboň, fond Cizí rody Třeboň I, inv. č. 262 – 2. 12. 1486;

SOkA Tachov, AM Stříbra, sign. IA-15 – 1489; SOkA Tachov,

AM Kladruby, inv. č. 10 – 13. 3. 1493; SOkA Tachov, AM Kladruby,

inv. č. 12 – 6. 9. 1493; NA AZK, inv. č. 538 (ŘB Kladruby) – 6. 2.

1506; SOA Třeboň, fond Cizí statky Třeboň I, inv. č. 347 – 22. 2.

1512; SOA Třeboň, fond Cizí rody Třeboň I, inv. č. 350 – 30. 4.

1515; NA AZK, inv. č. 542 (ŘB Kladruby) – 18. 5. 1523; NA AZK,

inv. č. 543 (ŘB Kladruby) – 17. 10. 1525; NA, AZK, inv. č. 545

(ŘB Kladruby) – 13. 6. 1534.

Ostrowski, P. J.: Erby zrušených klášterů, s. 46–47; Krejčíková, J.: Výtvarná charakteristika církevní pečeti v přemyslovském státě 13. století. In: Umění 13. století v českých zemích. Příspěvky z vědeckého zasedání (2.–14. prosince 1981, Praha), Praha 1983, s. 553; Stehlíková, D.: Pečeti břevnovských a broumovských benediktinů, s. 174; Stehlíková, D.: Gotika v západních Čechách,

s. 508, č. k. 92, obr. 629; Oulíková, P.: Sfragistické památky, s. 394, kat. č. VII.16.

V početním poli je sedící Panna Marie s korunou na hlavě, na levé ruce má žehnajícího Ježíška. Dle lépe dochovaných exemplářů se zdá, že Panna Marie podává svému synu jablko. Trůn je bez opěradla, pouze do stran vybíhají mohutné rostlinné úponky. Po obou stranách Panny Marie, ve výši její hrudi, jsou zkratky andělského pozdravení Ave Maria. Nad hlavou Madony se klene v šíři početního pole trojoblouk. Ze všech oblouků patrně nevyrůstají tři věže, jak bývá v literatuře uváděno, ale stylizovaná architektura sestávající ze tří objektů vzájemně spojených šrafovanou střechou. Průčelí objektů mají trojúhelné štíty zdobené trojlísty. Typář této pečeti vznikl pravděpodobně někdy po polovině 13. století a byl s krátkým přerušením používán dalších cca tři sta let. Zachované otisky jsou z vosku přírodního, zeleného a červeného, ve formě pečeti volné a pečeti přitištěné.

č. kat. 4

konventní pečeť, 4. typ (Obr. 3)

pečeť doložena roku 1441

vosk zelený, tvar okrouhlý, průměr 37 mm, ve voskové misce

nápis: A<v>E // mAR<IA>

Opis: S.COVETVS SCE [MARIE] MONASTERY CLADRVB

písmo: kapitála

otisk: SOkA Tachov, AM Kladruby, inv. č. 7 – 14. 10. 1441.

Oulíková, P.: Sfragistické památky, s. 394, kat. č. VII.16.

Typově navazuje tato pečeť na předcházející konventní pečeť s tím rozdílem, že je provedena ve zmenšeném měřítku. Nově je početní pole zdobeno rostlinnými motivy. Ikonografický typ sedící Panny Marie s korunou na hlavě a s Ježíškem na levé ruce zůstává stejný. Hlava mírně nakloněná doleva k dítěti zasahuje do opisu. Zkratka andělského pozdravení *Ave Maria* je umístěna přibližně ve výši kolen Panny Marie. Toto pečetidlo bylo používáno velmi krátce. Již roku 1449 je opět doložen otisk staršího typáře vzniklého kolem poloviny 13. století. Stalo se tak pravděpodobně po jeho znovunalezení po husitských válkách.

č. kat. 5**konventní pečeť, 5. typ (Obr. 4)**

pečeť doložena v letech 1565–1584

vosk zelený, tvar zašpičatěle oválný, 64 × 35 mm, pečeť přitištěná
 opis: + S RFATIS . hARTmA / [nI?] . A?VISITOBIS * (dle zelené
 přitištěné ze SOA Třeboň)

písmo: gotická majuskula s unciálou

otisk: SOA Třeboň, Cizí statky Třeboň I, inv. 445 – 6. 11. 1565;
 NA, AZK, inv. č. 549 (ŘB Kladruby) – 12. 5. 1584; SOkA Tachov,
 AM Kladruby, inv. č. 15 – 16. 6. 1584; SOkA Tachov, AM Kladru-
 by, inv. č. 16 – 13. 8. 1584.

Pro konventní pečeť má tento otisk méně obvyklý zašpičatěle oválný tvar. Patrně i vzhledem k výškovému formátu není v pečetním poli vyobrazena trůnící Madona, ale stojící postava Panny Marie s korunou na hlavě a s Ježíškem na levé ruce. Oba mají kolem hlavy svatozář. Panna Marie drží v pravé ruce rostlinu se třemi květy. Stonek je ve spodní části zakončen třemi kořínky. Madona stojí na konzole, jež v patě pečeti zasahuje do opisu. Opis neodpovídá konventní pečeti. Mohlo by se jednat o použití středověké pečeti jistého bratra Hartmana. I přes tuto nesrovnalost je použití této pečeti doloženo cca dvacet let. Zachované otisky jsou ze zeleného vosku ve formě pečeti přitištěné nebo z přírodního vosku ve formě pečeti s voskovou miskou.

č. kat. 6**konventní pečeť, 6. typ (Obr. 5)**

pečeť doložena roku 1600

vosk zelený, tvar okrouhlý, průměr 36 mm, pečeť ve voskové misce

opis: (12,30) S [???] [...] NOBIS : ANNO [???]

písmo: humanistická majuskula

otisk: NA, AZK, inv. č. 550 (ŘB Kladruby) – 3. 2. 1600.

V pečetním poli je trůnící postava korunované Panny Marie s Ježíškem na levé ruce. Koruna Panny Marie zasahuje do opisu. Pod nohama má srpek měsíce. Vpravo i vlevo od postavy jsou ve dvou řádkách dvě tečky a mezi nimi jedno špatně identifikovatelné písmeno.

Pečeti opatů benediktinského kláštera v Kladrubech

č. kat. 7

Silvestr (před 1201–1225) (Obr. 6)

pečeť doložena kol. 1205

vosk přírodní, tvar okrouhlý, průměr 49 mm, pečeť volná

písmo: kapitála s unciálou

opis: + ABBA[S] . CLADORVBe[NS]IS .

otisk: NA Praha, AZK, inv. č. 589 (ŘC Plasy) – kol. 1205.

CDB II, s. 47–48, č. 54.

Krejčíková, J. – Krejčík, T.: Úvod do české sfragistiky, s. 61; Oulíková, P.: Sfragistické památky, s. 374–376, obr. 1 na s. 374.

V pečetním poli je zobrazena polopostava opata bez infule, v pravé ruce drží berlu závitěm otočenou dovnitř.

č. kat. 8

Reiner (1231–1275) – 1. typ

pečeť doložena v letech 1233–1239

vosk přírodní, tvar okrouhlý, průměr 49 mm, pečeť volná

opis: + ABBAS . CLAD[O]RVBeNSIS

písmo: kapitála s unciálou

otisky: Praha, AZK, inv. č. 503 (ŘB Kladruby) – konec srpna

1233; NA Praha, AZK, inv. č. 601 (ŘC Plasy 26) – konec srpna

1233; NA Praha, AZK, inv. č. 512 (ŘB Kladruby) – 1239.

CDB III/1, s. 46 – 47, č. 46.

Krejčíková, J. – Krejčík, T.: Úvod do české sfragistiky, s. 61;

Stehliková, D.: Gotika v západních Čechách, s. 507, č. kat. 91,

obr. 628; Oulíková, P.: Sfragistické památky, s. 392, č. kat. VII.14.

V pečetním poli je zobrazena polopostava opata bez infule, v pravé ruce drží berlu závitěm otočenou dovnitř. Pro pečetění byl použit typář doložený u opata Silvestra. Oba otisky mají stejnou velikost, pečetní obraz i opis. Zachované otisky jsou z vosku přírodního ve formě pečeti volné.

č. kat. 9**Reiner (1231–1275) – 2. typ (Obr. 7)**

pečeť doložena kol. 1250

vosk přírodní, tvar zašpičatěle oválný, rozměry 53 × 33 mm, pečeť volná

opis: + ReINheR' . DeI . GRA / ABBS . [...]VReN

písmo: gotická majuskula s unciálou

otisk: NA Praha, AZK, inv. č. 2046 (ŘP Chotěšov 8) – cca 1250.

CDB IV/1, č. 196, s. 357–358.

Oulíková, P.: Sfragistické památky, s. 393, č. kat. VII.15.

V pečetním poli je zobrazena stojící postava opata v bohatě zřaseném liturgickém rouchu. V pravici drží berlu otočenou závitem dovnitř. V levé ruce drží před hrudí knihu. Spodní část postavy i berly zasahuje do opisu, ve kterém je již uvedeno jméno opata a titul z Boží milosti.

č. kat. 10**Reiner (1231–1275) – 3. typ (Obr. 8)**

pečeť doložena roku 1272

vosk červený, tvar zašpičatěle oválný, rozměry 46 × 33 mm (torzo); původní rozměr nelze určit kvůli špatně provedenému restaurátorskému zásahu, který deformoval tvar pečeti, pečeť volná

opis: nedochován

otisk: NA Praha, AZK, inv. č. 2057 (ŘP Chotěšov) – 7. 10. 1272.

CDB V/2, č. 680, s. 318–319.

Stehlíková, D.: Gotika v západních Čechách, s. 508, č. kat. 93, obr. 630 (zmíněna s otazníkem jako pečeť Reinhera II.); Oulíková, P.: Sfragistické památky, s. 393, č. kat. VII.15.

Z torza pečeti zašpičatěle oválného tvaru se dochovaly cca tři čtvrtiny její původní velikosti. Na pečeti lze vidět stojící postavu opata s berlou v pravé ruce a knihou před trupem v levé ruce. Postava stojí patrně na konzole. Její tělo v rouchu je dobře zřetelné pouze do výše ramen.

č. kat. 11**Milota (1275–1288) (Obr. 9)**

pečeť doložena roku 1282

vosk přírodní, tvar zašpičatěle oválný, rozměry 62 × 42 mm
(původní 68 × 42 mm), pečeť volná
opis: [S] MILOTONIS . D[.] [.] / [.]BAS : CLADRVB
písmo: gotická majuskula
otisk: NA, AZK, inv. č. 2062 (ŘP Chotěšov) – 27. 10. 1282.

RBM II. č. 1287, s. 553–554.

V pečetním poli je stojící postava opata v rouchu. V pravé ruce drží berlu. Závit berly zasahující do opisu se nedochoval. V levé ruce drží před trupem knihu. Hlava postavy ani její spodní část (nohy) se nedochovala.

č. kat. 12

Bohuslav II. (1318–1334) – 1. typ (Obr. 10)

pečeť doložena roku 1328
vosk přírodní, tvar zašpičatěle oválný, rozměry 54 × 35 mm,
pečeť volná
opis: + S BOHVSLAI . DeI . GRA / [...] [CL]ADRV / B
písmo: gotická majuskula s unciálou
otisk: NA, AZK, inv. č. 2090 (ŘP Chotěšov) – 19. 8. 1328.

197

V pečetním poli je stojící postava opata. Je mírně esovitě prohnutá s hlavou nakloněnou k pravému rameni. V pravé ruce drží berlu závitem otočenou ven. Berla zasahuje do opisu. V levé ruce drží před trupem patrně knihu. Spodní část postavy zasahuje do opisu.

č. kat. 13

Bohuslav II. (1318–1334) – 2. typ (Obr. 11)

pečeť doložena roku 1334
vosk přírodní, tvar zašpičatěle oválný, rozměry 54 × 35 mm,
pečeť volná
písmo: gotická majuskula s unciálou
opis: [S?] / . BOHVSLAI . DeI / GRA ABBT . CLADRV[...]
otisk: SOkA Tachov, AM Kladruby, inv. č. 2 – 11. 12. 1334.

V pečetním poli je stojící postava opata. V levé ruce drží berlu se sudáři. Závit berly je otočený ven a zasahuje do opisu. V pravé ruce drží před trupem pravděpodobně knihu. Spodní část postavy zasahuje rovněž do opisu. Pečetní pole je poprvé zdobeno rostlinnými motivy.

č. kat. 14**Racek III. z Prostiboře (1372–1393) (Obr. 12)**

pečeť doložena v letech 1386–1389

vosk přírodní, tvar zašpičatěle oválný, rozměry 60 × 32 mm,

pečeť volná

opis: (13,00) + S . RACZKOnIS . DeI GRA / [ABBA]TIS .

CLADRVBenSIS

písmo: gotická majuskula s unciálou

otisk: NA, AZK, inv. č. 522 (ŘB Kladruby) – 1. 2. 1386; SOkA

Tachov, AM Kladruby, inv. č. 6 – 16. 6. 1389.

V damaskovaném pečetním poli je stojící postava opata s mitrou na hlavě a v levé ruce s berlou otočenou závitem ven. Postava stojí na konzole a pod gotickým baldachýnem, jenž zasahuje do opisu. Architektonický prvek se na této opatské pečeti objevuje poprvé. Zachované otisky jsou z vosku přírodního, ve formě pečeti volné.

č. kat. 15**Verner (1399–4. 9. 1417) (Obr. 13)**

pečeť doložena roku 1414

vosk přírodní, tvar zašpičatěle oválný, rozměry 73 × 46 mm,

pečeť volná

opis: (13,30) S WeRnheRY DeI . GRA . / [A]BBATIS . CLADRV-

Ben

písmo: gotická majuskula s unciálou

otisk: NA, AZK, inv. č. 525 (ŘB Kladruby) – 16. 9. 1414.

V pečetním poli je stojící postava opata s mitrou na hlavě, umístěná do bohaté gotické architektury. V levé ruce drží berlu závitem otočenou ven. Berla stojí před levým ramenem. Pravici žehná. Po pravé straně opata je ve výšce jeho hrudi umístěn polcený štít. Po levé straně postavy je přilba hledící vpravo s přikryvadlem, v klenotu křídlo. V patě pečeti pod podstavcem je umístěna heraldická figura kráčejícího lva. Pečetidlo je vynikající zlatnickou prací. Modelace esovitě prohnuté postavy opata i pojednání draperie odpovídá krásnému slohu. Zkušený zlatník se nepochybně inspiroval sochařskými či malířskými uměleckými díly tohoto stylu.

č. kat. 16**Martin z Bubna (5. 9. 1417–1426/1435) (Obr. 14)**

pečeť doložena roku 1420

vosk přírodní, tvar zašpičatěle oválný, rozměry 75 × 46 mm,

pečeť volná

opis: (13,30) . S . mARTInVS . DeI . GRA/. ABBATIS .

CLADRVBen

písmo: gotická majuskula s unciálou

otisk: SOA Třeboň, Cizí statky Třeboň I, inv. č. 807 – 4. 10.

1420; SOA Třeboň, Cizí statky Třeboň I, inv. č. 68 – 1. 3. 1433

(pečeť nedochována).

V pečetním poli je stojící postava opata s mitrou na hlavě, umístěná do bohaté gotické architektury. V levé ruce drží berlu otočenou závitem ven. Pravicí žehná. Po pravé straně opata je ve výšce jeho hrudi umístěn štít s volnou druhou čtvrtí. Po levé straně postavy je přilba, v klenotu koule, z které vyrůstá kyta. V patě pečeti je heraldická figura krácejícího lva. Martin z Bubna navázal na typář svého předchůdce opata Vernerera, který pouze aktualizoval svým jménem v opise a rodovým znakem. Zachované otisky jsou z vosku přírodního ve formě pečeti volné.

č. kat. 17**Bušek z Vrtby (1435/38–1443)**

pečeť na listině z roku 1441 nedochována (viz č. kat. 4).

č. kat. 18**Jan II. Strážka (1443–1461) (Obr. 15)**

pečeť doložena v letech 1443–1457

vosk červený, tvar zašpičatěle oválný, rozměry 53 × 30 mm, pečeť

ve voskové misce

opis: (13,30) s * iohanis [.] . [.] / [a]bas . cladrob

písmo: gotická minuskula

otisk: SOA Třeboň, Cizí statky Třeboň I, inv. č. 686 – 4. 3. 1443;

SOA Tachov, AM Kladruby, inv. č. 8 – 3. 7. 1449; SOA Třeboň,

Cizí statky Třeboň I, inv. č. 311 – 25. 4. 1455; NA, AZK,

inv. č. 526 (ŘB Kladruby) – 1457.

V pečetním poli je stojící postava opata s mitrou na hlavě. V levé ruce drží berlu otočenou závitem dovnitř, pravicí žehná. Postava opata je umístěná do niky, rámované gotickou architekturou. Mírně disproportionální postava opata se nedá srovnat s velmi kvalitními

pečetěmi opatů Verner a Martina z Bubna z předhusitského období. V patě pečeti je polcený štít. Baldachýn nad hlavou opata i štít zasahují do opisu. Zachované otisky jsou z vosku přírodního a červeného, ve formě pečeti ve voskové misce.

č. kat. 19

Pavel II. (1461–1476)

otisky z roku 1463 nedochované

SOA Třeboň, fond Cizí statky Třeboň I, inv. č. 345 – 13. 4. 1463.

č. kat. 20

Prokop z Balkova (1476–1484) (Obr. 16)

pečeť doložena roku 1476

vosk červený, tvar zašpičatělé oválný, rozměry 68 × 35 mm, pečeť přitištěná

opis: (15,00) [.] procopii . abbatis : / [...] en[.]cis

písmo: gotická minuskula

otisk: SOA Třeboň, fond Cizí statky Třeboň I, inv. č. 312 – 9. 8. 1476.

Postava opata stojí pod bohatým gotickým baldachýnem. Pravicí žehná, v levé ruce drží berlu. V patě pečeti je kolčí štít se dvěma zkříženými figurami. Šikmo vzhůru položená figura připomíná hrot kopí, kosmo přeložené figurou v podobě stonku (lodyhou), ze kterého vyrůstají po obou stranách jakési listky.

č. kat. 21

Jan III. (1484–1506) (Obr. 17)

pečeť doložena v letech 1484–1506

vosk červený, tvar zašpičatělé oválný, rozměry 68 × 37 mm, pečeť ve voskové misce

opis: (13,00) sigillvm : ihns : de : * / : [cladrubia?] : mon? * + :

písmo: gotická minuskula

otisk: SOkA Tachov, AM Kladruby, inv. č. 10 – 13. 3. 1484; NA, AZK, inv. č. 532 (ŘB Kladruby) – 2. 10. 1487 (nedochována opatská i konventní pečeť); SOkA Tachov, AM Stříbra, sign. IA-15 – 1489; SOkA Tachov, AM Kladruby, inv. č. 12 – 6. 9. 1494; NA, AZK, inv. č. 536 (ŘB Kladruby) – 1496; NA, AZK, inv. č. 538 (ŘB Kladruby) – 6. 2. 1506.

V pečetním poli je stojící postava opata s mitrou na hlavě. Pravicí žehná, v levé ruce drží berlu otočenou závitem ven. Postava je za-

sazena do bohaté gotické architektury. Baldachýn i štít zasahují do opisu. Pečeť je téměř totožná s pečeti předchůdce opata Prokopa z Balkova. Rozdíly jsou nepatrné. V opise bylo aktualizováno jméno majitele pečeti a v patě pečeti umístěn kolčí štít, na němž je nezřetelné znamení. Opis je vedený na stuze. Zachované otisky jsou z vosku přírodního a červeného, ve formě pečeti ve voskové misce.

č. kat. 22

Stanislav (1506–1531) (Obr. 18)

pečeť doložena v letech 1512–1525

vosk červený, tvar zašpičatělé oválný, rozměry 90 × 50 mm, pečeť ve voskové misce

opis: (14,00) sigilv : stanislai : dei : et apostolice / sedis : gracia abbatis monasteri cladr[bi] písmo: gotická minuskula

otisk: SOA Třeboň, fond Cizí statky Třeboň I, inv. č. 347 – 22. 2.

1512; SOA Třeboň, fond Cizí statky Třeboň I, inv. č. 348 – 21. 10.

1512; SOA Třeboň, fond Cizí rody Třeboň I, inv. č. 350 – 30. 4.

1515; NA, AZK, inv. č. 542 (ŘB Kladruby) – 18. 5. 1523 (torzo);

NA, AZK, inv. č. 543 (ŘB Kladruby) – 17. 10. 1525.

201

V damaskovaném pečetním poli je stojící postava opata. V levé ruce drží berlu otočenou závitem ven. Pravíci žehná. Postava stojí na konzole. Nad hlavou má zjednodušený baldachýn. Střední oblouk má podobu pozdně gotického oslího hřbetu. V patě pečeti je štít se znamením připomínajícím pokrčenou koňskou nohu s kopytem. Baldachýn i štít zasahují do opisu. Zachované otisky jsou z vosku červeného, ve formě pečeti ve voskové misce a pečeti přitištěné.

č. kat. 23

Jan IV. (1531–1561) – 1. typ (Obr. 19)

pečeť doložena roku 1534

vosk červený, tvar zašpičatělé oválný, rozměry 86 × 50 mm, pečeť ve voskové misce

opis: (14,00) . S . IOH_ ANS : A_ BBTIS . DEI : GRA / MON_ EST_ ERY . CLADRON_ ESIS . /

písmo: humanistická majuskula

otisk: NA, AZK, inv. č. 545 (ŘB Kladruby) – 13. 6. 1534; NA,

AZK, inv. č. 546 (ŘB Kladruby) – 1. 10. 1540 (pečeť opatská i konventní nedochována).

V pečetním poli je stojící postava opata v pontifikáliích. Pravou rukou žehná. V levé ruce drží berlu otočenou závitem ven. Z dřív-

vějších baldachýnů, umístěných nad hlavou opata, zbyl zjednodušený architektonický útvar v podobě tří oblouků. Střední oblouk se vysoce klene do hlavy pečeti. V patě pečeti je štít a na něm nezřetelné znamení. V opise jsou některá písmena psána zrcadlově: konkrétně ve slovech IOH_ANS a MON_EST_ERY písmeno N a ve slově CLADRON_ESIS písmena D a N. Všechny zachované otisky jsou z vosku červeného, ve formě pečeti ve voskové misce.

č. kat. 24

Jan IV. (1531–1561) – 2. typ (Obr. 20)

pečeť doložena na 3 listinách opata Ondřeje Steina z roku 1584
barva červená, tvar zašpičatěle oválný, rozměry 54 × 33 mm,
pečeť ve voskové misce

opis: + S IOHANNIS . ABBATIS . D . GRA / . MONESTRI .
CLADRON_ENSIS

písmo: humanistická majuskula

otisk: NA, AZK, inv. č. 549 (ŘB Kladruby) – 12. 5. 1584; SOKA Tachov, AM Kladruby, inv. č. 15 – 16. 6. 1584; SOKA Tachov, AM Kladruby, inv. č. 16 – 13. 8. 1584.

V damaskovaném pečetním poli je stojící postava opata v pontifikáliích. Opat stojí na desce či konzole. Pravicí žehná, v levé ruce drží berlu otočenou závitem ven. V patě pečeti je štít s lilií. Z obou stran lilie jsou hvězdy. Motiv lilie tentokrát neodkazuje na rodový znak opata, ale na heraldickou figuru znaku kladrubských opatů. Jedná se o první použití lilie na opatských pečetích, zde ještě obohacené o dvě hvězdy, které se později již neobjevují. Zachované otisky jsou z červeného vosku ve formě pečeti přitiskuté pod papírovou krytkou nebo pečeti ve voskové misce.

č. kat. 25

Josef I. Vron z Dorndorfu a z Biskupova (1561–11. 7. 1583 sesazen) (Obr. 21)

pečeť doložena roku 1565

vosk červený, tvar okrouhlý, průměr 40 mm, pečeť přitiskovaná

opis: (12,30) + S / . IOSEPH . WRONIVS + [...] DORN / DORF .
ABBAS . CLADRVBIENSIS +

písmo: humanistická majuskula

otisk: SOA Třeboň, Cizí statky Třeboň I, inv. 445 – 6. 11. 1565.

V damaskovaném pečetním poli je stojící postava opata v rouchu. Pravicí žehná, v levé ruce drží berlu otočenou závitem ven. Opat-

ská mitra zasahuje do opisu, rovněž křížky zdobící závit berly zasahují do opisu. V patě pečeti je štít a na něm lilie. Z hlediska výtvarného pojetí postavy opata tato pečeť přímo navazuje na pečeť Vronova předchůdce Jana IV., konkrétně na otisk pečeti doložených až roku 1584.

č. kat. 26

Ondřej Stein (1583–1589)

Na listinách vydaných v roce 1584 použil druhý typ pečeti opata Jana IV. [!]

č. kat. 27

Vít Hifftl (1589–1604) (Obr. 22)

pečeť doložena roku 1600

vosk červený, tvar zašpičatěle oválný, rozměry 55 × 34 mm, pečeť ve voskové misce

opis: * S[??] DICTI [??] . / . [..OKOSIS?] : [..NNO...]

písmo: humanistická majuskula

otisk: SOkA Tachov, AM Kladruby, inv. č. 17 – 15. 5. 1595 (nedochováno); NA, AZK, inv. č. 550 (ŘB Kladruby) – 1600.

V pečetním poli je sedící postava opata s mitrou na hlavě. Pravou rukou žehná, v levé ruce drží berlu otočenou závitem ven. Po stranách postavy jsou písmena A a M, patrně zkratka Ave Maria, jak bylo aplikováno na středověké konventní pečeti. V patě pečeti pod podstavcem je štít a na něm lilie. Zdá se, především podle dvojího opisu na pravé straně, že typář se podařil správně vtlačit do červeného vosku až při druhém pokusu.

Seals from the Benedictine Monastery in Kladruby

Dating From the 13th to the Early 17th Century

The study examines sphragistic relics from the former Benedictine Monastery in Kladruby. To some extent, the history and importance of this West Bohemian spiritual, cultural, and economic centre are reflected in the seals of its superiors and monastic seals. Currently, the diplomatic material is scattered across several institutions. Most documents are preserved in the National Archive in Prague, in the collection titled Archives of Bohemian Monasteries Dissolved Under Joseph II and in the Archive of Kladruby in the State District Archives in Tachov. The State Regional Archives in Třeboň, specifically the Foreign Estates Collection, holds a significant number of documents from the 15th and 16th centuries. During the 13th and 16th centuries, approximately twenty-seven abbots served as the superiors of the Kladruby monastery. Seals of fourteen abbots are known, while for two (Bussko de Wrtba and Paulus II), the impressions of seals attached to parchment documents have not survived. Some abbots used several seal matrices. Three seals of Abbot Reinerus (1231–1275) may reflect the length of his tenure, as well as the monastery's ambitions and importance in the 13th century. The reason for the acquisition of two seals for Bohuslaus II (1318–1334) and Ioannes IV (1531–1561) remains unknown. The personal emblem first appeared on the seal of Abbot Wernerus in 1414, forming a complete coat of arms. From the second half of the 15th century to about the mid-16th century, the shield was placed at the base of a seal. In the following half a century, the abbot's family crest in the base was replaced by a lily – the heraldic figure of the Kladruby abbots. During the 17th and 18th centuries, the Kladruby abbots used only seals bearing the lily emblem. This was accompanied by the change of the seal's shape from the typical pointed oval to an oval, and, in the case of signets, to an octagonal shape. Only the earliest seal of Abbot Silvester (c. 1205) has a round shape, which can exceptionally be found in the seal of Abbot Iosephus I Vronius of Dorndorf and Biskupov from 1565.

The artistic design of the seals was either related to contemporary artistic trends or was influenced by the abbot's or the monastery's financial means. Gothic architecture in the form of a canopy first appeared in the seal of Raczko III of Prostěboř in the 1380s.

The seals of Abbot Wernerus (1399–1417) and Martinus I of Bubno (1417–1426/1435), along with the late Gothic seals of Procopius of Balkov and Ioannes III from the last quarter of the 15th century, are among the finest examples of the Beautiful Style. The largest seal belonged to Abbot Stanislaus, whose sealings from 1512–1525 are 90 mm high and 50 mm wide.

The Benedictine Monastery in Kladruba is unique in the Czech milieu in that six types of monastic seals have been documented for the period from the 13th to the 16th century, with three types dating from the pre-Hussite period. The Kladruba Abbey was under the protection of the Virgin Mary from its foundation. Therefore, the monastic seals feature depictions of the Mother of God: initially a bust of the Virgin Mary in the earliest seal from the 13th century, and later with the enthroned and crowned Madonna (*Regina coeli* type). The representative seal with a diameter of 70 mm, created around the mid-13th century, was used by the Kladruba monastery for the following three centuries. This long period was briefly interrupted in the post-Hussite period, when a small seal impression was recorded in 1441. However, by 1449, an earlier, more representative seal was back in use. Apart from the pointed oval form, documented between 1565 and 1584, all monastic seals have the typical oval shape. They differ only in size, inscription, and the iconographic motif of the Madonna. The pointed oval shape introduced the standing Madonna, which was enriched on the monastic seal from 1600 with a crescent moon under the Virgin Mary's feet. Beginning in the 1620s, another type of depiction of the Virgin Mary emerged, the Virgin and Child, which was also used with minor variations in the 18th century. The patron saint of the Kladruba monastery was newly presented as the Madonna on the Lion, which fully corresponds to the later Baroque statue positioned in the attic of the eastern wing of the newly built monastery building. It is likely that there was an older, medieval statue of this type of Madonna. In the Bohemian environment, the Madonna on the Lion first appeared around 1400. The lion's figure appeared in two abbot seals shortly after 1400 (impressions from 1414 and 1420). Another statue of the Virgin Mary, this time in the form of the Assumption of the Virgin Mary, is found in the niche of the main façade of the monastic church of the Assumption of the Virgin Mary. This façade features the abbreviated words of the Angelic Salutation. The Ave Maria was also found on the monastic seal used between the 13th and 16th centuries.

BAREVNÁ OBRAZOVÁ PŘÍLOHA KE STUDII PETRY OULÍKOVÉ

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4

Obr. 5

Obr. 6

Obr. 7

Obr. 8

Obr. 9

Obr. 10

Obr. 11

Obr. 12

Obr. 13

Obr. 14

Obr. 15

Obr. 16

Obr. 17

Obr. 18

Obr. 19

Obr. 20

Obr. 21

Obr. 22

Sborník archivních prací 2/2025

ročník LXXV

Vedoucí redaktorka / Editor-in-chief:
Hana Pátková, hana.patkova@ff.cuni.cz

Redakční rada / Editorial Advisory Board:
Daniel Doležal, Ivan Hlaváček, Martina Hrdinová, Daniel Kovář, Helena
Krmíčková, Jiří Kuba, Lenka Matušíková, Karel Müller, Jaroslav Pánek,
Mária Grófová, Júlia Ragačová, Petr Rak, Martin Rechtorik, Vladimír Růžek,
Ludmila Sulitková, Pavel Šimůnek, Pavel Trnka, Jiří Úlovec, Tomáš Velička

Výkonná redaktorka a tajemnice redakce / Executive Editor and Secretary:
Markéta Hrdličková, marketa.hrdlickova@na.gov.cz

Vydávají Filozofická fakulta Univerzity Karlovy a Národní archiv, MK E 2524
Adresa redakce: Milady Horákové 133, 160 00 Praha 6, tel.: +420 974 847 827

Publikace neprošla jazykovou úpravou.

Vychází dvakrát ročně.

Tisk: Typos, tiskařské závody, s.r.o., Plzeň

Distribuci zajišťuje Vydavatelství Filozofické fakulty UK, Nám. Jana Palacha 2,
116 38 Praha 1, tel.: +420 221 619 298, e-mail: books@ff.cuni.cz

ISSN 0036-5246

<https://na.gov.cz>